

ქრისტინა კუპრავა*

კონსტიტუციური სარჩელის დასაბუთებულობის მოთხოვნა, როგორც ეფექტური საკონსტიტუციო კონტროლის გარანტი

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო გაზრდილი მიმართვიანობის კვალდაკვალ დგას იმ გამონკვევის წინაშე, რომ არ გადაიტვირთოს უსაფუძვლო და იმადგროულად დაუსაბუთებელი კონსტიტუციური სარჩელებითა და წარდგინებებით. მნიშვნელოვანია სასამართლომ არსებითად განსახილველად მიიღოს სწორედ ის საკითხები, რომლებიც ექცევიან მისთვის კონსტიტუციით განსაზღვრულ უფლებამოსილებათა არსენალში და ემსახურებიან დარღვეული უფლების აღდგენას, ასევე უფლების დარღვევის პრევენციას. ვინაიდან, თითოეული კონსტიტუციური სარჩელის არსებითად განხილვა უკავშირდება შეზღუდულ ადამიანურ და მატერიალურ რესურსებს, მხოლოდ მათი რაციონალური გამოყენებით შეიძლება საკონსტიტუციო სასამართლოს მანდატის სრულყოფილად განხორციელება.

სტატია ეძღვნება სწორედ იმ თეორიული და პრაქტიკული პრობლემების კომპლექსურ და შედარებით ანალიზს, რომლებიც წარმოიშობიან კონსტიტუციური სარჩელების არსებითად განსახილველად მიღების საკითხის გადაწყვეტისას, კერძოდ დასაბუთებულობის მოთხოვნის ჩრჩილში. ნაშრომში ასევე იქნება განხილული ზემოხსენებულ სფეროში კანონმდებლობის სრულყოფისა და ერთგვაროვანი სასამართლო პრაქტიკის ჩამოყალიბებისათვის კონკრეტული რეკომენდაციები.

საკვანძო სიტყვები: საკონსტიტუციო სასამართლო, საკონსტიტუციო კონტროლი, ეფექტური კონსტიტუციური მართლმსაჯულება, ადამიანის ძირითადი უფლებები, კონსტიტუციური სარჩელი, სარჩელის არსებითად განსახილველად მიღება, სარჩელის დასაბუთებულობა.

1. შესავალი

კონსტიტუციური სარჩელის არსებითად განსახილველად მიღების გადაწყვეტა პრაქტიკული მნიშვნელობის საკითხია, ვინაიდან საკონსტიტუციო სამართალწარმოებაში აღნიშნულ ეტაპს პირდაპირი და უშუალო ეფექტი აქვს კონსტიტუციური მართლმსაჯულების განხორციელებაზე.

საკონსტიტუციო სასამართლოს რესურსი არ არის ამოუწურავი. აღნიშნული საკითხი სხვადასხვა ქვეყნის მაგალითზე ხშირად ყოფილა განხილვის საგანი. სწორედ აქედან გამომდინარე, ვენეციის კომისიის რეკომენდაციით, საკონსტიტუციო სასამართლოებს აუცილებელია გააჩნდეთ ინსტრუმენტები იმისათვის, რომ წარმოებაში არ მიიღონ აშკარად დაუსაბუთებელი სარჩელები.¹

იმისათვის, რომ საკონსტიტუციო სასამართლოში შემცირდეს დაუსაბუთებელი კონსტიტუციური სარჩელების რიცხვი, ეროვნულ კანონმდებლობაში არსებობს საპროცესო „ფილტრები“², რომლებიც კონსტიტუციური სარჩელის/წარდგინების დაუშვებლად ცნობის სა-

* ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის მონვეული ლექტორი, დოქტორანტი.

¹ Venice Commission, Revised Report On Individual Access To Constitutional Justice, CDL-AD(2021)001, Opinion No. 1004/2020, Strasbourg, 22 February 2021, 22.

² Venice Commission, Revised Report On Individual Access To Constitutional Justice, CDL-AD(2021)001, Opinion No. 1004/2020, Strasbourg, 22 February 2021, 19.

ფუძვლებში არის ასახული. ევროპის ქვეყნებმა კონსტიტუციური სარჩელის არსებითად განსახილველად მიღებისათვის საპროცესო „ფილტრთა“ სხვადასხვა ვარიაცია შეიმუშავეს³, იმის მიხედვით, თუ კონსტიტუციური კონტროლის რომელი მოდელი მოქმედებს ეროვნულ დონეზე და საკონსტიტუციო სასამართლოს უფლებამოსილებები რა ფარგლებს ითვალისწინებს.⁴

განსაკუთრებით ხაზგასასმელია სარჩელის დასაბუთებულობის მოთხოვნა, რომელიც თავის მხრივ რამდენიმე კრიტერიუმისაგან შედგება. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ კონსტიტუციური სარჩელის დასაბუთებულობის მოთხოვნის თაობაზე ზოგადი საკანონმდებლო ჩანაწერის ფონზე, დაამკვიდრა კრიტერიუმები, რომელსაც უნდა აკმაყოფილებდეს თითოეული კონსტიტუციური სარჩელი მის არსებითად განსახილველად მისაღებად. ვინაიდან, აღნიშნული პრაქტიკა არ არის ერთგვაროვანი და განსაკუთრებით საკონსტიტუციო სასამართლოს საქმიანობის ბოლო პერიოდში შეინიშნება სტანდარტის ცვლილება, აუცილებელია უფლების ეფექტიანად დაცვის მიზნით, სამეცნიერო დონეზე გაანალიზდეს კონსტიტუციური სარჩელის დასაბუთებულობის მოთხოვნათაგან ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი – კონსტიტუციური სარჩელის დასაბუთებულობის მოთხოვნა, რომელიც წარმოადგენს ამოსავალ წერტილს საკონსტიტუციო სამართალწარმოებაში.

სტატიაში გაანალიზებული იქნება მოქმედი საკანონმდებლო ჩანაწერები დასაბუთებულობის მოთხოვნის თაობაზე, ასევე ის საკანონმდებლო გზა, რომელიც გაიარა საკონსტიტუციო სამართალწარმოების მომწესრიგებელმა ნორმებმა საქართველოში დღემდე, გამოკვლეული იქნება პრაქტიკა, რომელიც საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ მისი საქმიანობის განმავლობაში შეიმუშავა, შეჯამებული იქნება კრიტერიუმები, რაც დამკვიდრდა პრაქტიკის შუქზე და შემოთავაზებული იქნება რეკომენდაციები ეფექტური კონსტიტუციური მართლმსაჯულები განხორციელების მიზნით გასატარებელ ღონისძიებათა შესახებ.

2. კონსტიტუციური სარჩელის დასაბუთებულობის მოთხოვნის საკანონმდებლო საფუძვლების ანალიზი

კონსტიტუციური სარჩელის დასაბუთებულობის საფუძვლების შესწავლის მიზნით, მიზანშეწონილია გავაანალიზოთ ის საკანონმდებლო სივრცე, რომელიც შექმნა კანონმდებელმა, მათ შორის სტატიის მიზნებისათვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია დასაბუთებულობის მოთხოვნის მომწესრიგებელი დებულებების შესწავლა, განმარტება და მათი სიღრმისეული გააზრება. შესაბამისად, სტატიის წინამდებარე თავი დაეთმობა საკონსტიტუციო სასამართლოს შექმნის პერიოდიდან დღემდე საკანონმდებლო საფუძვლების ანალიზს.

დამოუკიდებელი საქართველოს 1995 წლის კონსტიტუციის არსებით სიახლეს წარმოადგენდა საკონსტიტუციო კონტროლის სპეციალიზებული ორგანოს დაფუძნება.⁵ საქართველოში დაინერგა საკონსტიტუციო კონტროლის ევროპული მოდელი, რომლის მიხედვითაც სა-

³ დიური შ. რ., საკონსტიტუციო მართლმსაჯულების ევროპული სისტემების შედარებითი მიმოხილვა, „სამართლის ჟურნალი“, No.2, თბ., 2017, მთარგმნელი: პაატა ჯავახიშვილი, 347.

⁴ Chakim Lutfi M., A Comparative Perspective on Constitutional Complaint: Discussing Models, Procedures, and Decisions, Constitutional Review, Vol. 5, 2019, 98.

⁵ კახიანი გ., საკონსტიტუციო კონტროლის ინსტიტუტი და მისი ფუნქციონირების პრობლემები საქართველოში: კანონმდებლობის და პრაქტიკის ანალიზი, თბ., 2008, 78; დემეტრაშვილი ა., საქართველოს 1995 წლის კონსტიტუცია 20 წლის შემდეგ: მიღწევები, გამოწვევები, მომავლის ხედვები, წიგნში „საქართველოს კონსტიტუცია 20 წლის შემდეგ“, რედ.: ვ. ნაცვლიშვილი, დ. ზედელაშვილი, 2016, 32.

კონსტიტუციო კონტროლს სპეციალურად ამ მიზნით შექმნილი სახელმწიფო ორგანო ახორციელებს.⁶ აღნიშნული არჩევანის გაკეთებაზე გავლენა იქონია გერმანიისა და დასავლეთ ევროპის სხვა ქვეყნების გამოცდილებამ, სადაც იმ პერიოდისათვის უკვე არსებობდა და ნარმატივით ფუნქციონირებდა კონსტიტუციური კონტროლის ინსტიტუტი.⁷

ქვეყნის უზენაესი კანონის გარდამავალი დებულებების იმპერატიული მოთხოვნა იყო, რომ საკონსტიტუციო სასამართლოს საქმიანობის წესი ორგანული კანონით მონესრიგებულიყო 1996 წლის 1 თებერვლამდე. შესაბამისად, საქართველოს პარლამენტმა ზუსტად დაიცვა კონსტიტუციის მოთხოვნა და 1996 წლის 31 იანვარს მიიღო „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ ორგანული კანონი. ხოლო, დროის მცირე მონაკვეთის შემდგომ, 1996 წლის 21 მარტს საქართველოს პარლამენტმა მხარი დაუჭირა „საკონსტიტუციო სამართალწარმოების შესახებ“ საქართველოს კანონს.⁸ შესაბამისად, საკონსტიტუციო სასამართლოს საქმიანობისა და სამართალწარმოების წესებს განსაზღვრავდა და არეგულირებდა თანადროულად ორი საკანონმდებლო აქტი.

რაც შეეხება უშუალოდ კონსტიტუციური სარჩელის არსებითად განსახილველად მიღების საკითხს, საინტერესოა ის ფაქტი, რომ 2018 წლის საკანონმდებლო ცვლილებებამდე⁹, „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ ორგანული კანონი საერთოდ არ შეიცავდა იმ მუხლებს¹⁰, რომლებიც სარჩელის დასაშვებობის ფორმალურ და მატერიალურ საფუძვლებს განსაზღვრავენ. აღნიშნული საკითხი მონესრიგებული იყო „საკონსტიტუციო სამართალწარმოების შესახებ“ საქართველოს კანონით.¹¹ თუმცა, კონსტიტუციური სარჩელის დასაბუთებულობის თაობაზე ორგანული კანონის 31-ე მუხლის მე-2 პუნქტი კანონის შექმნის დღიდან აკეთებდა დათქმას. ასევე აღსანიშნავია, რომ დასაშვებობის საფუძვლების ჩამონათვალში დასაბუთებულობის მოთხოვნის სახელდებით მითითება უშუალოდ ხდებოდა „საკონსტიტუციო სამართალწარმოების შესახებ“ საქართველოს კანონში.

2017-2018 წლის საკონსტიტუციო რეფორმის შედეგად საქართველოს კონსტიტუციის ასამოქმედებელ დებულებებთან საკონსტიტუციო სასამართლოს საქმიანობის მარეგულირებელი ნორმების შესაბამისობაში მოყვანის მიზნით¹² ძალადაკარგულად გამოცხადდა „საკონსტიტუციო სამართალწარმოების შესახებ“ საქართველოს კანონი, მისი ნორმები კი აისახა ძირითად ორგანულ კანონში „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“. ანალოგიური პრინციპი გავრცელდა კონსტიტუციური სარჩელის არსებითად განსახილველად მიღების საკითხის მომნესრიგებელ დებულებებთან მიმართებითაც და ისინი უცვლელი შინაარსით სრულად აისახა „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ ორგანული კანონის

⁶ კობახიძე ი., კონსტიტუციური სამართალი, თბ., 2019, 231.

⁷ შვარცი ჰ., კონსტიტუციური მართლმსაჯულების დამკვიდრება პოსტკომუნისტურ ევროპაში, გამომცემლობა შპს „სეზანი“, თბ., 2003, 63.

⁸ ხეცურიანი ჯ., საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს უფლებამოსილება, მეორე გადამუშავებული და შევსებული გამოცემა, თბ., 2020, 8.

⁹ საქართველოს ორგანული კანონი „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ საქართველოს ორგანულ კანონში ცვლილების შეტანის თაობაზე, ვებგვერდი, 10/08/2018, <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/4273078?publication=0>> [14.02.2024].

¹⁰ კერძოდ, „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის 31¹ და 31³ მუხლები, პარლამენტის უწყებანი, 001, 27/02/1996.

¹¹ „საკონსტიტუციო სამართალწარმოების შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-16 და მე-18 მუხლები, პარლამენტის უწყებანი, 5-6, 24/04/1996, ძალადაკარგულია – 21.07.2018, №3265.

¹² განმარტებითი ბარათი „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ საქართველოს ორგანულ კანონის პროექტზე, <<https://info.parliament.ge/file/1/BillReviewContent/186269>> [14.02.2024].

31¹ და 31³ მუხლებში. თუმცა, უნდა ითქვას, რომ კონსტიტუციური სარჩელის დასაბუთებობის ფორმალური და მატერიალური საფუძვლები „საკონსტიტუციო სამართალწარმოების შესახებ“ საქართველოს კანონში მონესრიგებული იყო 1996 წლიდან და მათი „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ ორგანულ კანონში გადმოტანის შემდგომ განხორციელდა მხოლოდ უმნიშვნელო ხასიათის შინაარსობრივი ცვლილებები. მათ შორის, აღნიშნული ცვლილებები არ შეხებია სარჩელის დასაბუთებულობის წინაპირობას.

რაც შეეხება უშუალოდ დასაბუთებულობის მოთხოვნას, „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის 31-ე მუხლის მე-2 პუნქტის შესაბამისად, „კონსტიტუციური სარჩელი დასაბუთებული უნდა იყოს. მოსარჩელემ კონსტიტუციურ სარჩელში უნდა მოიყვანოს ის მტკიცებულებანი, რომლებიც, მისი აზრით, ადასტურებენ სარჩელის საფუძვლიანობას“.¹³ მოსარჩელის ანალოგიურ ვალდებულებას ითვალისწინებს დასახელებული ორგანული კანონის 31¹ მუხლის პირველი პუნქტის „ე“ ქვეპუნქტის მოთხოვნა. კონსტიტუციური სარჩელში აღნიშნული უნდა იყოს მტკიცებულებანი, რომლებიც, მოსარჩელის აზრით, ადასტურებენ კონსტიტუციური სარჩელის საფუძვლიანობას.¹⁴ კანონმდებლობის ამ მოთხოვნების შეუსრულებლობის შემთხვევაში, საკონსტიტუციო სასამართლო უარს იტყვის კონსტიტუციური სარჩელის არსებითად განსახილველად მიღებაზე.¹⁵

დასაბუთებულობის მოთხოვნის ცალკე მუხლში ჩამოყალიბება განპირობებულია მისი დიდი მნიშვნელობითა და დატვირთვით კონსტიტუციური სარჩელის არსებითად განსახილველად მიღების საკითხის გადაწყვეტისას. აქვე, ხაზგასმით უნდა ითქვას, რომ იგი არ მიეკუთვნება დასაბუთებობის ფორმალურ მოთხოვნას. ამას მოწმობს ის ფაქტიც, რომ დასაბუთებულობის მოთხოვნის დამაკმაყოფილებელ ნიშნულს აღწევს თუ არა ესა თუ ის სარჩელი, ამონმებს სწორედ საკონსტიტუციო სასამართლოს კოლეგია/პლენუმი, იმის მიხედვით, თუ რომელი მათგანის განსჯადია სარჩელი.

შეჯამების სახით უნდა აღინიშნოს, რომ კონსტიტუციური სარჩელის/წარდგინების დასაბუთებობის კანონმდებლობით განსაზღვრული მოთხოვნა დასაბუთებულების თაობაზე არის ზოგადი ხასიათის და კანონმდებელი მხოლოდ მსგავსი ზოგადი მითითებით შემოიფარგლება. ამასთან, საკანონმდებლო რეგულირება მიემართება ბლანკეტურად საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს უფლებამოსილებათა ყველა სახეობას. შესაბამისად, საკონსტიტუციო სასამართლოს მისი დისკრეციის ფარგლებში უწევს დაადგინოს, თუ რა სტანდარტით უნდა იხელმძღვანელოს მან კონსტიტუციური სარჩელის არსებითად განსახილველად მიღების საკითხის გადაწყვეტის ეტაპზე კონსტიტუციური მართლმსაჯულების განხორციელებისას თითოეული კომპეტენციის ფარგლებში.

3. დასაბუთებულობის მოთხოვნის განმარტება საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკის შუქზე

აღსანიშნავია, რომ მხოლოდ საკანონმდებლო ჩარჩოს ანალიზი არ არის საკმარისი იმისათვის, რომ დადგინდეს კონსტიტუციური სარჩელის დასაბუთებულობის მოთხოვნის სტან-

¹³ „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის 31-ე მუხლის მე-2 პუნქტი, პარლამენტის უწყებანი, 001, 27/02/1996.

¹⁴ „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის 31¹ მუხლის პირველი პუნქტის „ე“ ქვეპუნქტი, პარლამენტის უწყებანი, 001, 27/02/1996.

¹⁵ „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის 31³ მუხლის პირველი პუნქტის „ა“ ქვეპუნქტი, პარლამენტის უწყებანი, 001, 27/02/1996.

დარტი. კანონმდებლობით განსაზღვრული დასაშვებობის ცალკეული საკითხები, მათ შორის დასაბუთებულობის მოთხოვნაც, სწორედ სასამართლოს პრაქტიკაში იქნენ შინაარსს და მათი რეალური არსი სწორედ საკონსტიტუციო სასამართლოს სამართლებრივ აქტებში იკითხება. მოცემულ შემთხვევაში კი დასაბუთებულობის მოთხოვნის სტანდარტის შესაფასებლად სახელმძღვანელო იქნება საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ მიღებული შუალედური აქტები – საოქმო ჩანაწერები და განჩინებები.¹⁶

კონსტიტუციური სარჩელი არსებითად განსახილველად მიიღება, თუ ის აკმაყოფილებს საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილ მოთხოვნებს. საკონსტიტუციო სასამართლოს არაერთხელ აღუნიშნავს¹⁷, რომ კონსტიტუციური სარჩელისადმი კანონმდებლობით წაყენებულ პირობათაგან ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესია დასაბუთებულობის მოთხოვნა.

საკონსტიტუციო სასამართლომ თითქმის 30 წლიანი საქმიანობის შედეგად საკანონმდებლო მოთხოვნების მიღმა პრაქტიკაში დაამკვიდრა ის წინაპირობები, რომელსაც აუცილებლად უნდა აკმაყოფილებდეს კონსტიტუციური სარჩელი: ა) მასში მოცემული დასაბუთება შინაარსობრივად უნდა შეეხებოდეს გასაჩივრებულ ნორმას¹⁸; ბ) დასაბუთებული იყოს შინაარსობრივი მიმართება გასაჩივრებულ ნორმასა და კონსტიტუციის იმ დებულებას შორის, რომელთან დაკავშირებითაც არის მოთხოვნილი ნორმის არაკონსტიტუციურად ცნობა¹⁹.

შესაბამისად, საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკიდან გამომდინარე, დიდი მნიშვნელობა ენიჭება დადგინდეს, თუ რამდენად არსებობს შინაარსობრივი მიმართება გასაჩივრებულ ნორმასა და კონსტიტუციის ნორმას შორის, სწორად აქვს თუ არა გაგებული კონსტიტუციური სარჩელის ავტორს გასაჩივრებული ნორმის შინაარსი და მისი არგუმენტაცია ემყარება თუ არა გასაჩივრებული ნორმის მცდარ აღქმას.²⁰

3.1. სარჩელში მოცემული დასაბუთება შინაარსობრივად შეეხება გასაჩივრებულ ნორმას

ზოგადად, კონსტიტუციური სამართალწარმოების დაწყების საფუძველს წარმოადგენს საკონსტიტუციო სასამართლოსთვის კონსტიტუციური სარჩელით/წარდგინებით მიმართვა.²¹

¹⁶ სტატიაში მოცემული კვლევა ძირითადად მიმართული იქნება საკონსტიტუციო სასამართლოს იმ უფლებამოსილებაზე, რომლის ფარგლებშიც საკონსტიტუციო სასამართლო საქართველოს კონსტიტუციის მე-60 მუხლის მე-4 პუნქტის „ა“ ქვეპუნქტის თანახმად, ფიზიკური პირის, იურიდიული პირის ან სახალხო დამცველის სარჩელის საფუძველზე იხილავს ნორმატიული აქტის კონსტიტუციურობას კონსტიტუციის მეორე თავით აღიარებულ ადამიანის ძირითად უფლებებთან მიმართებით.

¹⁷ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2009 წლის 19 ოქტომბრის №2/6/475 განჩინება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე ალექსანდრე ძიმისტარიშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-1.

¹⁸ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2007 წლის 5 აპრილის №2/3/412 განჩინება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქეები – შალვა ნათელაშვილი და გიორგი გუგავა საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-9; საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2007 წლის 5 ოქტომბრის N2/4/420 განჩინება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე ცისანა კოტაევა და სხვები საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-7; ინფორმაცია საქართველოში კონსტიტუციური კანონიერების თაობაზე, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო, 2019, 7.

¹⁹ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2009 წლის 10 ნოემბრის №1/3/469 განჩინება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე კახაბერ კობერიძე საქართველოს პარლამენტისა და საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან დევნილთა, შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრის წინააღმდეგ“, II-1.

²⁰ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2010 წლის 22 მარტის №2/1/481 განჩინება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე ნინო ბურჯანაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-1.

²¹ „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის 31-ე მუხლის პირველი პუნქტი, პარლამენტის უწყებანი, 001, 27/02/1996.

ინდივიდუალური კონსტიტუციური სარჩელი არის საკონსტიტუციო სასამართლოსადმი მიმართვის ერთ-ერთი ფორმა, რაც მსოფლიოს მრავალი ქვეყნის კანონმდებლობითაა გათვალისწინებული (მაგ.: ჩეხეთი, ესპანეთი, ავსტრია, გერმანია (გერმანიის საკონსტიტუციო კონტროლის მექანიზმს ზოგჯერ უნივერსალურსაც კი უწოდებენ სამეცნიერო ლიტერატურაში)²²).²³ საკონსტიტუციო სასამართლოებისათვის ფიზიკური და იურიდიული პირების მიერ პირდაპირი მიმართვის ინსტიტუტის დანერგვის მიზანს წარმოადგენდა ადამიანის ძირითადი უფლებების დაცვის სფეროში ე.წ. „ნაცრისფერი ზონების“ დაფარვა.²⁴

კონსტიტუციური სარჩელის ჩამოყალიბებისას უმთავრესი არის დავის საგანი, რომლის სათანადოდ ფორმირება დამოკიდებულია სადავო ნორმის სწორად შერჩევაზე, რაც თავის მხრივ რთული და კომპლექსური საკითხია. ვინაიდან, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს (ისევე, როგორც უნგრეთის, ლუქსემბურგის, მონტენეგროს²⁵, პოლონეთის²⁶, შვეიცარიის სასამართლოებს) უფლება არა აქვს იმსჯელოს მთლიანად კანონის ან სხვა ნორმატიული აქტის კონსტიტუციასთან შესაბამისობაზე, თუ მოსარჩელე ან წარდგინების ავტორი ითხოვს კანონის ან სხვა ნორმატიული აქტის მხოლოდ რომელიმე ნორმის არაკონსტიტუციურად ცნობას.²⁷ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო შებოჭილია სასარჩელო მოთხოვნით.

საკონსტიტუციო სასამართლოს საქმიანობის მომწესრიგებელი კანონმდებლობისა და სასამართლო პრაქტიკის მიხედვით, კონსტიტუციური სარჩელის ავტორი ვალდებულია, თავად მოახდინოს იმ ნორმის იდენტიფიცირება, რომელიც მის კონსტიტუციით გარანტირებულ ძირითად უფლებებს ზღუდავს. იმისათვის, რომ მოსარჩელემ საკონსტიტუციო სასამართლოს წინაშე წარმოაჩინოს გასაჩივრებული ნორმის კონსტიტუციის კონკრეტულ დებულებებთან რელევანტური მიმართება, აუცილებელია, პირველ რიგში, კონსტიტუციური სარჩელის ავტორი თავად აღიქვამდეს სწორად გასაჩივრებულ რეგულაციასა და მის შინაარსს.

როდესაც მოსარჩელის მიერ წარმოდგენილი დასაბუთება და სადავო ნორმის რეალური შინაარსი ერთმანეთისაგან განსხვავდება, ანუ როდესაც მოსარჩელის პოზიცია სადავო ნორმაზე მცდარ წარმოდგენას, არასწორ გაგებას ეფუძნება, იქმნება პრობლემა კონსტიტუციური სარჩელის დასაბუთებულობასთან დაკავშირებით.²⁸ საკონსტიტუციო სასამართლო უფლებამოსილია, იმსჯელოს და შეაფასოს ნორმატიული აქტების მხოლოდ რეალური შინაარსი. იმ შემთხვევაში, თუკი მოსარჩელეს არასწორად ესმის გასაჩივრებული სადავო ნორმის შინაარსი

²² *Singer M.*, The Constitutional Court of the German Federal Republic: Jurisdiction Over Individual Complaints, 1982, 332.

²³ *სამხარაძე ს.*, ინდივიდუალური კონსტიტუციური სარჩელის წარდგენის ეფექტურობა საერთო სასამართლოებში საქმეთა განხილვისას, „საკონსტიტუციო სამართლის ჟურნალი“, გამოცემა 1, 2019, 109.

²⁴ *Gentili G.*, A Comparative Perspective on Direct Access to Constitutional and Supreme Courts in Africa, Asia, Europe and Latin America: Assessing Advantages for the Italian Constitutional Court, Penn State International Law Review, University of Sussex, 2011, 708.

²⁵ Article 54, The Law on the Constitutional Court of Montenegro (Official Gazette of Montenegro 11/15).

²⁶ Article 67, The Act of 30 November 2016 on the Organisation of the Constitutional Tribunal and the Mode of Proceedings Before the Constitutional Tribunal (Published in the Journal of Laws of the Republic of Poland on 19 December 2016, item 2072).

²⁷ „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის 26-ე მუხლის პირველი პუნქტი, პარლამენტის უწყებანი, 001, 27/02/1996.

²⁸ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2010 წლის 22 მარტის N2/1/481 განჩინება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე ნინო ბურჯანაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-2.

და მას ანიჭებს ისეთ შინაარსობრივ დატვირთვას, რომელიც რეალურად არ გააჩნია²⁹, საკონსტიტუციო სასამართლო სარჩელს მიიჩნევს დაუსაბუთებლად და სარჩელის მიღებაზე უარს განჩინებით დაადასტურებს.

ასევე საინტერესოა ისეთი შემთხვევა, როდესაც მოსარჩელე კონსტიტუციურ სარჩელში მოითხოვს გასაჩივრებული ნორმის არაკონსტიტუციურად ცნობას კონსტიტუციის რომელიმე დებულების მიმართ, ხოლო მისი არგუმენტაცია შეეხება კონსტიტუციის სხვა ნორმას ან ასეთი არგუმენტაცია საერთოდ არ არსებობს.³⁰ ასეთ შემთხვევაშიც კონსტიტუციური სარჩელი ვერ გადალახავს დასაბუთებულობის მოთხოვნის წინაპირობას და იგი დაუსაბუთებლად ჩაითვლება. მოსარჩელე ვალდებულია, სასამართლოს დაანახოს და დაუსაბუთოს, რომ მის მიერ კონსტიტუციური სარჩელის ფარგლებში მითითებული შეზღუდვა სწორედ სადავო ნორმიდან მომდინარეობს, რაც განაპირობებს გასაჩივრებული ნორმის კონსტიტუციის შესაბამის დებულებებთან მიმართებით შეფასებას.³¹

ყოველი ზემოხსენებულიდან გამომდინარე, აუცილებელია კონსტიტუციური სარჩელის ავტორი სწორად აღიქვამდეს გასაჩივრებული ნორმის შინაარსს, მისი მოქმედების ფარგლებს, სუბიექტებს, რომლებსაც აღნიშნული საკანონმდებლო რეგულაცია ეხება და ნორმის მოქმედების შედეგს. აღნიშნული თვალსაზრისით, საკონსტიტუციო სასამართლოს მყარად დადგენილი პრაქტიკა გააჩნია.³² აღსანიშნავია, რომ საზღვარგარეთის ქვეყნების პრაქტიკაში კონსტიტუციური სარჩელის ფორმის ნიმუში მნიშვნელოვან როლს ასრულებს მოსარჩელის პოზიციის მკაფიოდ ჩამოყალიბებასა და სარჩელის დასაბუთებულობის განსაზღვრისათვის.³³

3.1.1. გასაჩივრებული ნორმის შინაარსის განსაზღვრისას საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ დამკვიდრებული სტანდარტი

იმისათვის, რომ კონსტიტუციურმა სარჩელმა დააკმაყოფილოს კანონმდებლობით დადგენილი სარჩელის დასაბუთებულობის წინაპირობები, საჭიროა საკონსტიტუციო სასამართლოს კოლეგია/პლენუმმა გასაჩივრებულ ნორმაში ის პრობლემა ამოიკითხოს, რომელზეც მოსარჩელე მხარე აპელირებს.

დადგენილი პრაქტიკის თანახმად, იმისათვის, რომ ნორმა მოსარჩელის მიერ მითითებული შინაარსით განიმარტოს, იგი ან ცხადად უნდა გამომდინარეობდეს თავად ნორმიდან, ან/და ამას ადასტურებდეს სამართალშემფარდებლის ავტორიტეტული განმარტება.³⁴ სწორედ

²⁹ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2023 წლის 22 თებერვლის N1/10/1708 განჩინება საქმეზე „ზვიად დევდარიანი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-7.

³⁰ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2007 წლის 5 აპრილის N2/3/412 განჩინება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქეები – შალვა ნათელაშვილი და გიორგი გუგავა საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-8.

³¹ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2023 წლის 22 თებერვლის N1/10/1708 განჩინება საქმეზე „ზვიად დევდარიანი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-12.

³² მაგალითად, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2019 წლის 17 დეკემბრის №2/20/1417 განჩინება საქმეზე „გრიგოლ აბულაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“; საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2019 წლის 24 ოქტომბრის №2/14/1393 განჩინება საქმეზე „დავით თორაძე და „შპს თორაძე და პარტნიორები“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.

³³ ჯავახიშვილი პ., საერთო სასამართლოების გადაწყვეტილებათა საკონსტიტუციო კონტროლი – საზღვარგარეთის ქვეყნების გამოცდილება და მისი დამკვიდრების პერსპექტივები საქართველოში, თბ., 2021, 136.

³⁴ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2018 წლის 19 ოქტომბრის №3/4/858 განჩინება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქეები – ლაშა ჩალაძე, გივი კაპანაძე და მარიკა თოდუა საქართველოს

ზემოხსენებული კრიტერიუმის გამოყენებით განსაზღვრავს საკონსტიტუციო სასამართლო, რამდენად აქვს გასაჩივრებულ ნორმას მოსარჩელის მიერ მითითებული შინაარსი.³⁵ პრაქტიკაში ხშირია მსგავსი საფუძვლით სარჩელის არსებითად განსახილველად მიღებაზე უარის შემთხვევები.

საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ მყარად დადგენილი პრაქტიკის თანახმად, სასამართლო გასაჩივრებული ნორმის შინაარსის განსაზღვრისას მხედველობაში იღებს მისი გამოყენების პრაქტიკას. „ნებისმიერი ნორმატიულად დადგენილი ქცევის წესი სიცოცხლისუნარიანი ხდება სასამართლოს პრაქტიკაში და მისი საშუალებით. სასამართლო ხელისუფლება საქართველოს კონსტიტუციით დადგენილ ორგანოთა არქიტექტურაში არის ის სახელისუფლებო შტო, რომელიც საბოლოო სიტყვას ამბობს კანონმდებლობის განმარტებისა და გამოყენების თაობაზე“.³⁶

სწორედ საერთო სასამართლოები წარმოადგენენ ხელისუფლების იმ შტოს, რომლებიც კანონის ნორმატიულ შინაარსთან (მის გამოყენებასთან) დაკავშირებით საბოლოო გადაწყვეტილებას იღებენ. აღნიშნული განაპირობებს იმას, რომ საკონსტიტუციო სასამართლო საერთო სასამართლოების მიერ გაკეთებულ განმარტებას დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს და იგი გადამწყვეტ როლს თამაშობს კანონის რეალური შინაარსის განსაზღვრისას. „საკონსტიტუციო სასამართლო, როგორც წესი, იღებს და იხილავს საკანონმდებლო ნორმას სწორედ იმ ნორმატიული შინაარსით, რომლითაც იგი საერთო სასამართლომ გამოიყენა“.³⁷

შესაბამისად, სამართალშემფარდებლის ავტორიტეტულ განმარტებაში, ძირითადად მოიაზრება ნორმატიული აქტის განმარტება საერთო სასამართლოთა მხრიდან, რომლებიც მას მიუსადაგებენ/შეუფარდებენ ინდივიდუალურ გარემოებებს და, რიგ შემთხვევებში, თავადაც სძენენ კონსტიტუციის საწინააღმდეგო შინაარსს. თუ არ არსებობს საერთო სასამართლოთა პრაქტიკა კონკრეტულ ნორმასთან მიმართებით, ავტორიტეტულ განმარტებაში შესაძლოა მოიაზრებოდეს იმ ორგანოს განსაზღვრება, რომელსაც ევალება აღნიშნული ნორმის პრაქტიკაში გამოყენება და აღსრულება. განსაკუთრებით იმ შემთხვევებში, როდესაც ამა თუ იმ აქტის გასაჩივრება არ ხდება სასამართლო სისტემაში და ბოლო „ინსტანციად“ გვევლინება აღმასრულებელი ხელისუფლება, პროკურატურა დ. ა. შ.

საკონსტიტუციო სასამართლო, როგორც წესი, იღებს და იხილავს საკანონმდებლო ნორმას სწორედ იმ ნორმატიული შინაარსით, რომლითაც იგი საერთო სასამართლომ გამოიყენა. თუმცა, ამ ზოგადი წესიდან შეიძლება რამდენიმე გამონაკლისი არსებობდეს, მათ შორის, როდესაც საკონსტიტუციო სასამართლო დარწმუნდება, რომ ერთი და იმავე ინსტანციის სასამართლოს მიერ გაკეთებული განმარტებები წინააღმდეგობრივია. ასეთ დროს ვერ ჩათვლება, რომ საერთო სასამართლოს მიერ გასაჩივრებული ნორმის შინაარსი საბოლოოდ განისაზღვრა. გარდა ამისა, გამონაკლის შემთხვევაში, საკონსტიტუციო სასამართლო უფლე-

პარლამენტისა და საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან დევნილთა, შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრის წინააღმდეგ“, II-4.

³⁵ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2023 წლის 15 მარტის N1/11/1452 განჩინება საქმეზე „სს საქართველოს ბანკი“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-5.

³⁶ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2019 წლის 7 ივნისის №1/4/693,857 გადაწყვეტილება საქმეზე „ა(ა)იპ „მედის განვითარების ფონდი“ და ა(ა)იპ „ინფორმაციის თავისუფლების განვითარების ინსტიტუტი“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-49.

³⁷ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 4 მარტის №1/2/552 გადაწყვეტილება საქმეზე „სს „ლიბერთი ბანკი“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-16.

ბამოსილია, არ მიიღოს საერთო სასამართლოს მიერ შემოთავაზებული განმარტება, თუ ის აშკარად არაგონივრულია.³⁸

3.1.2. ნორმის ნორმატიული შინაარსი

საკონსტიტუციო სასამართლომ მისი საქმიანობის ბოლო ათწლეულში საკონსტიტუციო კონტროლის განსხვავებულ პრაქტიკას დაუდო სათავე და ნორმატიული აქტების შინაარსის კონსტიტუციურობის დადგენა დაიწყო. გასაჩივრებული აქტის ნორმატიული შინაარსის კონსტიტუციურობაზე გადაწყვეტილება კი პირველად 2011 წელს მიიღო.³⁹ აღნიშნულ გადაწყვეტილებას წინ უძღოდა ქართულ სამართლებრივ სინამდვილესა⁴⁰ და ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს მიერ⁴¹ გამოთქმული მოსაზრებები ძირითად უფლებების დაცვის თვალსაზრისით საკონსტიტუციო კონტროლის ქართული მოდელის ხარვეზებზე.⁴² ამ ფორმით საკონსტიტუციო სასამართლომ ფაქტობრივად, ერთმანეთისაგან გამიჯნა გასაჩივრებული ნორმა და მისი ნორმატიული შინაარსი⁴³ და საქართველოში საკონსტიტუციო კონტროლის ახალი მიმართულება განსაზღვრა.⁴⁴

შესაბამისად, თუკი გასაჩივრებული დებულება ერთდროულად ადგენს ქცევის მრავალ წესს და კონსტიტუციური სარჩელის ავტორისათვის პრობლემური არ არის მთლიანად გასაჩივრებული დებულება, არამედ მისი პრობლემის სათავეა გასაჩივრებული ნორმით განსაზღვრული მხოლოდ ერთი წესი (ნორმატიული შინაარსი), საკონსტიტუციო სასამართლო არაკონსტიტუციურად ცნობს ნორმის კონკრეტულ ნორმატიულ შინაარსს.⁴⁵

ამდენად, გასაჩივრებული ნორმის შინაარსის იდენტიფიცირებისას კონსტიტუციურ სარჩელში მოსარჩელემ უნდა გამოკვეთოს მისთვის ნორმით დადგენილი პრობლემური წესი და მოითხოვოს მხოლოდ კონკრეტული ნორმატიული შინაარსის არაკონსტიტუციურად ცნობა. მოსარჩელის მოთხოვნის დაკმაყოფილების შემთხვევაში საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებით, ნორმა მთლიანად არ გამოცხადდება ძალადაკარგულად, არამედ საფუძ-

³⁸ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 4 მარტის №1/2/552 გადაწყვეტილება საქმეზე „სს „ლიბერთი ბანკი“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-16.

³⁹ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2011 წლის 22 დეკემბრის N1/1/477 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.

⁴⁰ ერქვანია თ., ნორმატიული საკონსტიტუციო სარჩელი, როგორც კონკრეტული საკონსტიტუციო კონტროლის არასრულყოფილი ფორმა საქართველოში, 2014, <<https://socialjustice.org.ge/ka/products/normatiuli-sakonstitutsio-sarcheli-rogorcs-konkretuli-sakonstitutsio-kontrolis-arasrulqofili-forma-sakartveloshi>> [24.01.2024].

⁴¹ „აპოსტოლი საქართველოს წინააღმდეგ“, N40765/02, სტრასბურგი, 2006.

⁴² ერქვანია თ., კონკრეტული საკონსტიტუციო კონტროლის ხარვეზები საქართველოში – ე.წ. „რეალური“ კონსტიტუციური სარჩელის საკონსტიტუციო მართლმსაჯულების სისტემაში ინტეგრირების შესახებ, სტატიათა კრებულში, თსუ, რედ. კ. კორკელია, 2018, 47.

⁴³ გეგენავა დ., საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო, როგორც პოზიტიური კანონმდებელი, წიგნში: „სერგო ჯორბენაძე 90“, თბ., 2017.

⁴⁴ ჯავახიშვილი პ., საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო და ფაქტობრივი რეალური კონტროლი, სამართლის ჟურნალი, No.1, თბ., 2017, 342; გეგენავა დ., ჯავახიშვილი პ., საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო: პოზიტიური კანონმდებლობის მცდელობა და გამოწვევები, „ლადო ჭანტურია 55“, რედ. დ. გეგენავა, თბ., 2018, 124.

⁴⁵ ბარამაშვილი თ., მაჭარაშვილი ლ., კონსტიტუციური სარჩელის დასაშვებობის სტანდარტები, პრაქტიკული სახელმძღვანელო, რედ. ლომთათიძე ე., 2021, 32-33.

ველი გამოეცლება მის გამოყენებას მხოლოდ არაკონსტიტუციურად გამოცხადებული კონკრეტული ნორმატიული შინაარსით.⁴⁶

შესაბამისად, უმნიშვნელოვანესია გასაჩივრებული ნორმის შინაარსის განსაზღვრისას საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ დამკვიდრებული სტანდარტის მხედველობაში მიღება, იმისათვის, რომ კონსტიტუციურმა სარჩელმა დააკმაყოფილოს კანონმდებლობით დადგენილი სარჩელის დასაშვებობის წინაპირობა – დასაბუთებულობის მოთხოვნა, რაც თავის თავში მოიაზრებს სარჩელში მოცემული დასაბუთების ლოგიკურ და შინაარსობრივ თანხვედრას გასაჩივრებული ნორმის შინაარსთან.

პრაქტიკაში ყოფილა შემთხვევა, როდესაც კომპეტენტური უწყების წარმომადგენლის არსებითი განხილვის სხდომაზე დაკითხვის შედეგად, სასამართლოს მიუღია ინფორმაცია, რომ ნორმა არ გამოიყენებოდა მოსარჩელის მიმართ მისი ძირითადი უფლების შემზღვეველი ხასიათით და ჩანაწერი, მხოლოდ დეკლარაციულ ხასიათს ატარებდა⁴⁷. ასევე, არსებითი განხილვის სხდომაზე მოსარჩელეს გაუჭირდა იმ მტკიცებულების წარმოდგენა, რომელიც სადავო ნორმის მსგავს გამოყენებას პრაქტიკაში დაადასტურებდა. შესაბამისად, თითოეულ შემთხვევაში ნორმის ნორმატიული შინაარსის განსაზღვრისას მოსარჩელე მხარე დიდი სიფრთხილით უნდა მოქმედებდეს და ეყრდნობოდეს მტკიცებულებებს, რომლებიც დაადასტურებენ ნორმის კონკრეტული ნორმატიული შინაარსით არსებობას.

3.2. შინაარსობრივი მიმართება გასაჩივრებულ ნორმასა და კონსტიტუციის შესაბამის დებულებას შორის

კონსტიტუციური სარჩელის განსახილველად მიღების კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი წინაპირობაა, რომ მოსარჩელემ დაასაბუთოს ცხადი შინაარსობრივი მიმართება გასაჩივრებულ ნორმასა და შესაბამის კონსტიტუციურ უფლებას შორის. კონსტიტუციით გარანტირებული ძირითადი უფლებები მნიშვნელოვნად განსხვავდება ერთმანეთისაგან დაცული სფეროს, უფლებაში ჩარევის საფუძვლებისა და სხვა მახასიათებლების მიხედვით. აღნიშნული ძირითადად მოიაზრებს იმ უფლების სწორად იდენტიფიცირებას, რომელსაც, მოსარჩელის პოზიციით, არღვევს მის მიერ გასაჩივრებული ნორმა.

ამდენად, პრაქტიკაში ხშირია შემთხვევები, როდესაც კონსტიტუციური სარჩელის ავტორი სწორად ახდენს სადავო ნორმის იდენტიფიცირებას, თუმცა სადავო ნორმის კონსტიტუციის შესაბამისი დებულების არასწორად მითითება ხდება. აღნიშნული კი განაპირობებს კონსტიტუციური სარჩელის არსებითად განსახილველად მიღებაზე უარს. საქმის არსებითად განხილვისას საკონსტიტუციო სასამართლომ უნდა იმსჯელოს სადავო ნორმის კონსტიტუციურობის თაობაზე. ამისათვის კი საჭიროა, კონსტიტუციურ სარჩელში მოსარჩელემ წარმოადგინოს ის არგუმენტაცია, რომელიც სასამართლოს ცხადად დაანახებს შინაარსობრივ მიმართებას სადავო ნორმასა და კონსტიტუციურ სარჩელში დასახელებულ კონსტიტუციის დებულებებს შორის.⁴⁸

⁴⁶ მაგალითად, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 15 სექტემბრის N3/2/646 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე გიორგი უგულავა საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, III-2.

⁴⁷ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2023 წლის 14 დეკემბრის №3/3/1635 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.

⁴⁸ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2017 წლის 7 ივლისის N 2/11/663 საოქმო ჩანაწერი საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე თამარ თანდაშვილი საქართველოს მთავრობის წინააღმდეგ“, II-7.

„იღებს რა კონსტიტუციურ სარჩელს არსებითად განსახილველად, სასამართლო თვლის, რომ არსებობს შინაარსობრივი მიმართება, ერთი მხრივ, მოსარჩელის მიერ გასაჩივრებულ ნორმებსა და ამ ნორმების კონსტიტუციურობის თაობაზე წარმოდგენილ მტკიცებულებებს, ხოლო მეორე მხრივ – კონსტიტუციის იმ ნორმებს შორის, რომლებთან მიმართებითაც არის დამდგარი კონსტიტუციურობის საკითხი. სწორედ ეს მიმართება აძლევს საკონსტიტუციო სასამართლოს საფუძველს, რომ არსებითი განხილვისას მას ექნება ობიექტური შესაძლებლობა, იმსჯელოს სადავო ნორმების კონსტიტუციურობის თაობაზე“.⁴⁹

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო მკაცრად იცავს კონსტიტუციის მეორე თავით დაცული თითოეული ძირითადი უფლებით დაცულ სფეროს, უარყოფითად აფასებს ამ ფარგლების ხელოვნურად გაფართოების საკითხს და მიიჩნევს, რომ „უფლებებს შორის კონსტიტუციით გავლებული ზღვრის ნაშლა, ვერც უფლების დაცვას მოემსახურება და ვერც კონსტიტუციით დადგენილ წესრიგს უზრუნველყოფს“.⁵⁰

როგორც აღინიშნა, სარჩელის დასაბუთებულად მიჩნევისა და არსებითად განსახილველად მიღების ერთ-ერთი აუცილებელი წინაპირობაა სწორად განსაზღვრა, თუ რომელი კონსტიტუციური უფლების შეზღუდვას იწვევს სადავო ნორმა. ამდენად, ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში, სადავო ნორმის მიმართების საკითხი დამოკიდებულია, ერთი მხრივ, თავად ნორმის შინაარსზე, მონესრიგების სფეროსა და მისგან მომდინარე შედეგზე, ხოლო მეორე მხრივ, კონსტიტუციური უფლების დაცულ სფეროზე.

თუმცა, კონსტიტუციის მეორე თავით დაცული ძირითადი უფლების მოქმედების სფეროს განსაზღვრა, როგორც პრაქტიკით წარმოჩინდა, საკმაოდ დაუძლეველ პრობლემას წარმოადგენს კონსტიტუციური სარჩელების/წარდგინების ავტორთათვის. აღნიშნული განპირობებულია ხშირად ამა თუ იმ ძირითად უფლებასთან დაკავშირებით პრაქტიკის არქონით. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს ფუნქციონირების მანძილზე, დღემდე არსებობს საქართველოს კონსტიტუციის მეორე თავში ისეთი დებულებები, რომლებიც არასდროს შეუფასებია და განუმარტავს სასამართლოს. ასევე, საქართველოს კონსტიტუციაში 2017-2018 წლებში განხორციელებული ძირეული ცვლილებების შედეგად, მეორე თავში გაჩნდა ახალი დებულებები (ზოგიერთი მათგანი დაკონკრეტდა), რომელთა განმარტება ასევე შემდგომში უნდა მოხდეს პრაქტიკის კვალდაკვალ. მაგალითად, შეიძლება მოვიყვანოთ სამართლიანი ადმინისტრაციული წარმოების უფლება⁵¹, აკადემიური თავისუფლების, ფიზიკური ხელშეუხებლობისა და ინტერნეტზე წვდომის ძირითადი უფლებების სახელდებით აღიარება.⁵²

მეტი თვალსაჩინოებისთვის, საკონსტიტუციო სასამართლომ ბოლო პერიოდში მიიღო საოქმო ჩანაწერი⁵³, სადაც ინტერნეტის წვდომის უფლებასთან მიმართებით გაიყო მოსამარ-

⁴⁹ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2007 წლის 26 ოქტომბრის გადაწყვეტილება №2/2/389 საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე მაია ნათაძე და სხვები საქართველოს პარლამენტისა და საქართველოს პრეზიდენტის წინააღმდეგ“, II-2.

⁵⁰ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2013 წლის 20 დეკემბრის №1/7/561,568 საოქმო ჩანაწერი საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე იური ვაზაგაშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-11.

⁵¹ ტურაია პ., სამართლიანი ადმინისტრაციული წარმოება როგორც ძირითადი კონსტიტუციური უფლება და მისი ინსტიტუციური გარანტია, სტატიათა კრებულში „ადამიანის უფლებათა დაცვის თანამედროვე გამოწვევები“, რედ. კ. კორკელია, თბ., 2018, 246.

⁵² კულაშვილი კ., საქართველოს კონსტიტუციის ახალი რედაქციის ხარვეზები და გამოწვევები, ჟურნ. „საკონსტიტუციო სამართლის მიმოხილვა“, XIV გამოცემა, 2020, 85.

⁵³ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2022 წლის 4 ნოემბრის N3/7/1483 საოქმო ჩანაწერი საქმეზე „მპს საინფორმაციო ქსელების ცენტრი“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.

თლეთა აზრები, ვინაიდან გასაჩივრებული დებულების მიმართება სასამართლოს უმეტესი წევრების მიერ იყო დანახული საქართველოს კონსტიტუციის მე-17 მუხლის მე-2 პუნქტში, რომლის თანახმადაც, დაცულია ყოველი ადამიანის უფლება თავისუფლად მიიღოს და გაავრცელოს ინფორმაცია. აღნიშნულ საკითხს ვრცელი მსჯელობა დაეთმო საოქმო ჩანაწერზე თანდართულ განსხვავებულ აზრში⁵⁴, რაც ნათელი მაგალითია იმისა, რომ მსგავსი ახალი დებულებები საქართველოს კონსტიტუციის მე-2 თავში სასამართლო პრაქტიკის და განმარტებების გაკეთებამდე იქნება დაუძლეველი პრობლემა კონსტიტუციური სარჩელის ავტორები-სათვის.

3.2.1. უფლების შეზღუდვისა და მისი გვერდითი ეფექტის გამიჯვნა

საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკით, სადავო ნორმის მიმართება კონსტიტუციით განმტკიცებულ ძირითად უფლებასთან მოწმდება უფლების შეზღუდვის პირდაპირი და გვერდითი ეფექტის დადგენითაც.

ძირითადი უფლებები და თავისუფლებები მჭიდროდ უკავშირდება ერთმანეთს და, ხშირად, ერთი მათგანის შეზღუდვა ნიშნავს სხვა უფლებებზე ზემოქმედებასაც. თუმცა, ეს არ გულისხმობს, რომ სადავო ნორმა ერთდროულად ზღუდავს სხვადასხვა უფლებას. სარჩელის არსებითად განსახილველად მიღებისათვის, აუცილებელია, მოსარჩელემ მიუთითოს იმ ძირითადი უფლების დარღვევაზე, რომელზეც სადავო ნორმას აქვს პირდაპირი (და არა გვერდითი) ეფექტი.

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკის თანახმად, „მნიშვნელოვანია, ერთმანეთისგან გაიმიჯნოს უფლების შეზღუდვა და უფლების შეზღუდვიდან მომდინარე ეფექტები. საქართველოს კონსტიტუციის მეორე თავით დაცული რომელიმე უფლების შეზღუდვა ხშირად გარკვეულ გავლენას ახდენს სხვა კონსტიტუციურ უფლებაზე, თუმცა ეს თავისთავად არ ნიშნავს თავად ამ უფლებით დაცულ სფეროში ჩარევას, მის შეზღუდვას. საკონსტიტუციო სასამართლომ სადავო ნორმა უნდა შეაფასოს იმ კონსტიტუციურ უფლებასთან მიმართებით, რომლის შეზღუდვისკენაც არის იგი მიმართული, და არა იმ უფლებასთან, რომლის შეზღუდვაც გვერდითი ეფექტის სახით მოჰყვება მას“.⁵⁵

სასამართლოს არაერთხელ აღუნიშნავს ისიც, რომ „გარკვეული უფლების რეალიზება შეიძლება დაკავშირებული იყოს სხვა უფლებით სრულყოფილად სარგებლობის შეზღუდვასთან. თითოეულ მსგავს შემთხვევაში კონსტიტუციისა ამა თუ იმ დებულების შეზღუდვის იდენტიფიცირებისათვის, მნიშვნელოვანია, დადგინდეს, რომელი უფლების დაცულ სფეროს მიემართება სადავო ნორმით დადგენილი წესი“.⁵⁶ შესაბამისად, უპირველეს ყოვლისა, უნდა დადგინდეს სადავო ნორმის შინაარსი და მიზანმიმართულება.

⁵⁴ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს მოსამართლეების – ირინე იმერლიშვილის, გიორგი კვერენჩილაძის და თეიმურაზ ტულუშის განსხვავებული აზრი საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პლენუმის 2022 წლის 4 ნოემბრის №3/7/1483 საოქმო ჩანაწერთან დაკავშირებით.

⁵⁵ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2017 წლის 28 დეკემბრის №2/21/872 განჩინება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქეები – სოფიკო ვერძეული, გურამ იმნაძე და გიორგი გვიმრაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-5.

⁵⁶ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2018 წლის 22 თებერვლის №2/5/1249 განჩინება საქმეზე „ერაყის რესპუბლიკის მოქალაქეები – შეჰაბ აჰმედ ჰამუდი ჰამუდი და აჰმედ შეჰაბ აჰმედ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-3.

მაგალითად, ერთ-ერთ სარჩელში⁵⁷ მოსარჩელე მხარე ასაჩივრებდა ნორმას, რომელიც ზღუდავდა მშობლის უფლებას, საზღვარგარეთ გაეყვანა შვილი. კონსტიტუციური სარჩელის თანახმად, სადავო ნორმის საფუძველზე ბავშვს, რომელიც კანადის მოქალაქე იყო, ეზღუდებოდა საკუთარ ქვეყანაში გამგზავრების უფლება, რაც არღვევდა კონსტიტუციით დაცული პიროვნების თავისუფალი განვითარებისა და ადამიანის პირადი ცხოვრების უფლებებს.

საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით, ამ შეზღუდვის კონსტიტუციურობა უნდა შეფასებულიყო საქართველოს კონსტიტუციით გარანტირებულ თავისუფალი მიმოსვლის უფლებასთან მიმართებით. სადავო ნორმის პირველადი მიზანი იყო პირის მხოლოდ საქართველოს საზღვრებს გარეთ გაყვანის შეზღუდვა და არ არეგულირებდა ამა თუ იმ პირის მიერ საქართველოს ან სხვა ქვეყნის კანონმდებლობით გათვალისწინებული რაიმე სარგებლის, მათ შორის, განათლების მიღების უფლებას.⁵⁸ გარემოება, რომ პირი სადავო ნორმით დადგენილი აკრძალვის გამო ვერ ახერხებდა რაიმე უფლების რეალიზაციას, წარმოადგენდა სადავო ნორმით გათვალისწინებული მიმოსვლის თავისუფლების შეზღუდვის გვერდით ეფექტს.

შეჯამების სახით უნდა ითქვას, რომ საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკა განსახილველ საკითხთან დაკავშირებით თანმიმდევრული და მისასაღმებელია, ვინაიდან, სასამართლოს მიერ მსგავსი გადაწყვეტილების მიუღებლობის შემთხვევაში, უფლებებს შორის არსებული ზღვარიც წაიშლებოდა და ყველა შემთხვევაში სასამართლოს მოუწევდა სადავო ნორმის არა კონკრეტულად ერთ რომელიმე ძირითად უფლებასთან შეფასება, არამედ რამდენიმე მათგანთან, რაც არ იქნებოდა კონსტიტუციის სულისკვეთებით ნაკარნახევი და ამით გაიზრდებოდა სასამართლოს გადატვირთულობის მაჩვენებელიც.

4. უფლების შეზღუდვის არაკონსტიტუციურობის მტკიცების ვალდებულება

კონსტიტუციური სარჩელი წარმოადგენს საკონსტიტუციო კონტროლის მატერიალური წინაპირობას და იგი მრავალფეროვნებით გამოირჩევა მთელ მსოფლიოში. თუმცა სარჩელის ყველა ფორმისთვის არ არის დადგენილი მოსარჩელესა და სადავო აქტს შორის ურთიერთმიმართების სავალდებულო მოთხოვნა. თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ კონკრეტული საკონსტიტუციო კონტროლის განხორციელებისას ერთ-ერთი მთავარი პირობა მოსარჩელის მიერ მისი კონსტიტუციური უფლების დარღვევაზე აპელირებაა, რაც განასხვავებს მას აბსტრაქტული კონსტიტუციური სარჩელისაგან.⁵⁹ უფრო მეტიც, საკონსტიტუციო კონტროლის განხორციელებისას, აუცილებელია გასაჩივრებული აქტი ინვესტდეს არამხოლოდ მისი ავტორის ძირითად უფლებების დარღვევას⁶⁰, არამედ სახეზე უნდა იყოს პირდაპირი და მყისიერი ზიანი.⁶¹

⁵⁷ კონსტიტუციური სარჩელი N1212.

⁵⁸ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2017 წლის 28 დეკემბრის №2/16/1212 საოქმო ჩანაწერი საქმეზე „საქართველოსა და კანადის მოქალაქე გიორგი სპარტაკ ნიკოლაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-4; შედარებისთვის იხ. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2022 წლის 20 მაისის №1/6/1608 განჩინება საქმეზე „მაცაცო ტეფნაძე საქართველოს მთავრობის წინააღმდეგ“, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2017 წლის 28 დეკემბრის №2/21/872 განჩინება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქეები – სოფიკო ვერძეული, გურამ იმნაძე და გიორგი გვიმრაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.

⁵⁹ ჯავახიშვილი პ., საერთო სასამართლოების გადაწყვეტილებათა საკონსტიტუციო კონტროლი – საზღვარგარეთის ქვეყნების გამოცდილება და მისი დამკვიდრების პერსპექტივები საქართველოში, თბ., 2021, 150.

⁶⁰ ხუბუა გ., ტრაუტი ი., კონსტიტუციური მართლმსაჯულება გერმანიაში, თბ., 2001, 25.

⁶¹ *Barnet R. J., The Protection of Constitutional Rights in Germany, Virginia Law Review, Vol. 45, 1158.*

აღსანიშნავია, რომ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოსთვის ფიზიკური პირისა და იურიდიული პირის მიერ კონსტიტუციური სარჩელით მიმართვისას, მან ნათლად და არაორაზროვნად უნდა წარმოაჩინოს, რომ უკვე არის ან, დიდი ალბათობით, იქნება სადავო ნორმით განსაზღვრული სამართლებრივი ურთიერთობის სუბიექტი, რამაც შეიძლება გამოიწვიოს მისი კონსტიტუციური უფლებების დარღვევა. პირი არ არის უფლებამოსილი, სასამართლოს მიმართოს სხვისი უფლებების დასაცავად. ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, მოსარჩელე მხარეს მოეთხოვება იმის დასაბუთება, რომ დაობს არა სხვისი, არამედ თავისი უფლების დარღვევაზე (ან შესაძლო დარღვევაზე ახლო მომავალში). ასეთის არარსებობისას, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო არ მიიღებს კონსტიტუციურ სარჩელს არსებითად განსახილველად.⁶²

წინააღმდეგ შემთხვევაში სახეზე იქნება კონსტიტუციური სარჩელის ფორმა **actio popularis**, რომელსაც იურიდიულ ლიტერატურაში გამოთქმული მოსაზრებების თანახმად, კელზენი არაკონსტიტუციური ნორმების შეფასების ეფექტურ მექანიზმად მიიჩნევდა,⁶³ თუმცა გასაჩივრების გადაჭარბებული შესაძლებლობის გამო, ის იშვიათ შემთხვევებში გვხვდება ევროპულ საკონსტიტუციო მართლმსაჯულებაში.

პრაქტიკაში, ქვეყნები, რომლებიც ამის შესაძლებლობას ანიჭებენ კონსტიტუციური სარჩელის ინიციატორებს, ითხოვენ რამდენიმე სავალდებულო პირობის დაკმაყოფილებას, რათა დაიცვან მათი ქვეყნის საკონსტიტუციო სასამართლოები გადატვირთულობისაგან (მაგ., ლიხტენშტაინი, მალტა⁶⁴ და პერუ). ვენეციის კომისია ყოველთვის ურჩევდა სახელმწიფოებს, განემარტათ, რომ მხოლოდ დარღვევის მსხვერპლს აქვს უფლება სასამართლოს მიმართოს კონსტიტუციური საჩივრით.⁶⁵

მაგალითისთვის მოვიხმობთ უნგრეთის შემთხვევას⁶⁶, სადაც 2011 წელს ეროვნულმა ასამბლეამ საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ აქტი და ქვეყნის ახალი ძირითადი კანონი მიიღო, რის შედეგადაც უნგრეთში გაუქმდა საკონსტიტუციო კონტროლის არსებული მოქმედი მოდელი **actio popularis**,⁶⁷ რომელიც ვენეციის კომისიის შეფასებით, საკონსტიტუციო სასამართლოს გადატვირთვას იწვევდა.⁶⁸ განსხვავება **actio popularis** სარჩელსა და კონსტი-

⁶² საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2012 წლის 24 ოქტომბრის №1/2-527 განჩინება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქეები – გიორგი წაქაძე, ილია წულუკიძე და ვახტანგ ლორია საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-7.

⁶³ ჯავახიშვილი პ., საერთო სასამართლოების გადაწყვეტილებათა საკონსტიტუციო კონტროლი – საზღვარგარეთის ქვეყნების გამოცდილება და მისი დამკვიდრების პერსპექტივები საქართველოში, თბ., 2021, 26.

⁶⁴ Venice Commission, Report on “Der Zugang des Einzelnen zur Verfassungsgerichtsbarkeit im europäischen Raum”, report for the CoCoSem seminar in Zakopane, CDL-JU(2001)22, Poland, October 2001, 35.

⁶⁵ Venice Commission, Opinion on the Seven Amendments to the Constitution of “The former Yugoslav Republic of Macedonia” concerning, in particular, the Judicial Council, the Competence of the Constitutional Court and Special Financial Zones, CDL-AD(2014)026, Opinion No. 779/2014, Strasbourg, 13 October 2014, 10.

⁶⁶ Somody, B. (2023). Constitutional complaints by state organs? changes in the standing requirements before the hungarian constitutional court. ELTE Law Journal, 2023(1), 115.

⁶⁷ Somody, B., & Vissy, B. (2012). Citizen's Role in Constitutional Adjudication in Hungary: From the Actio Popularis to the Constitutional Complaint. Annales Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eotvos Nominatae: Sectio Iuridica, 53, 107.

⁶⁸ Venice Commission, Opinion on Three Legal Questions Arising in The Process of Drafting the new Constitution of Hungary, CDL-AD (2011)001, Opinion No. 614/2011, CDL-AD (2011)001, Strasbourg, 28 March 2011, 11.

ტუციურ სარჩელს შორის თეორიულად შეიძლება მკაფიო იყოს, მაგრამ პრაქტიკაში შეიძლება მიჯნის დადგენა ერთ-ერთ პრობლემატურ საკითხს წარმოადგენდეს.⁶⁹

წინამდებარე თავის ფარგლებში შევეხებით საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ პრაქტიკით დადგენილი უფლების შეზღუდვის არაკონსტიტუციურობის მტკიცების სტანდარტს. თუმცა, გარდა პირდაპირი და მყისიერი ზიანის სასამართლოსთვის ცხადად წარმოჩენისა, თავისი პრაქტიკის განვითარების კვალდაკვალ და წარდგენილ სარჩელთა მატებასთან ერთად, ხაზგასასმელია საკონსტიტუციო სასამართლოს მცდელობა გაამკაცროს კონსტიტუციური სარჩელის დასაბუთებულების მოთხოვნის ხარისხი არსებითად განსახილველად მიღების ეტაპზე.

სასამართლოს პრაქტიკის თანახმად, კონსტიტუციური სარჩელის დასაბუთებულად მიჩნევისათვის არ კმარა მხოლოდ ძირითადი უფლების შეზღუდვაზე მითითება – აუცილებელია, მოსარჩელემ წარმოადგინოს არგუმენტაცია, რომელიც გარკვეული ხარისხით მიუთითებს სადავო ნორმის არაკონსტიტუციურობაზე.⁷⁰ როდესაც სადავო რეგულაცია აშკარად თვითმიზნური არ არის, მოსარჩელემ, ძირითადი უფლების შეზღუდვის ფაქტზე მითითების მიღმა, უნდა მოიყვანოს არგუმენტაცია, თუ რატომ მიიჩნევს სადავო გადაწყვეტას მიზნის მიღწევის არაპროპორციულ და არაკონსტიტუციურ საშუალებად.⁷¹

მაგალითად, ერთ-ერთ სარჩელში⁷² მოსარჩელე მხარე ასაჩივრებდა ნორმას,⁷³ რომელიც კრძალავდა საჯარო სივრცეში 3-ზე მეტი ფიზიკური პირის თავშეყრას. საკონსტიტუციო სასამართლომ დასახელებული კონსტიტუციური სარჩელი არ მიიღო არსებითად განსახილველად და მნიშვნელოვანი განმარტება გააკეთა:

„განსახილველ შემთხვევაში აშკარაა სადავო რეგულირების შემოღების ლეგიტიმური მიზნები, ისევე, როგორც ხელშესახებია ახალი კორონავირუსის (COVID-19) გავრცელებით მოსახლეობის სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის მოსალოდნელი საფრთხეები. ასეთ ვითარებაში, კონსტიტუციური სარჩელის დასაბუთებულად მიჩნევისთვის, არ არის საკმარისი მხოლოდ უფლების შეზღუდვის ფაქტზე მითითება. როგორც უკვე აღინიშნა, კონსტიტუციის დასახელებული დებულებების შეზღუდვა, თავისთავად, არაკონსტიტუციური არ არის. მოსარჩელე მხარე ვალდებულია, მოიყვანოს არგუმენტაცია, თუ რატომ მიიჩნევს, რომ დადგე-

⁶⁹ Kargaudienė A., Individual Constitutional Complaint In Lithuania: Conception And The Legal Issues, *Baltic Journal of Law & Politics* 4:1 (2011): 154-168, 164.

⁷⁰ იხ. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2020 წლის 30 აპრილის №1/4/1416 განჩინება საქმეზე „შპს „სვეტი დეველოპმენტი“, შპს „სვეტი ჯგუფი“, შპს „სვეტი“, შპს „სვეტი ნუცუბიძე“, გივი ჯიბლაძე, თორნიკე ჯანელიძე და გიორგი კამლაძე საქართველოს მთავრობისა და საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“; საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2020 წლის 29 აპრილის №2/8/1496 განჩინება საქმეზე „თეკლა დავითულიანი საქართველოს მთავრობის წინააღმდეგ“, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2021 წლის 12 თებერვლის №1/3/1555 განჩინება საქმეზე „გივი ლუაშვილი საქართველოს მთავრობის წინააღმდეგ“; საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2023 წლის 14 დეკემბრის №1/9/1800 საოქმო ჩანაწერის საქმეზე „ვასილ ჟიჟიაშვილი და მარინე კაპანაძე საქართველოს პარლამენტის თავმჯდომარის წინააღმდეგ“.

⁷¹ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2021 წლის 12 თებერვლის №1/3/1555 განჩინება საქმეზე „გივი ლუაშვილი საქართველოს მთავრობის წინააღმდეგ“, II-7.

⁷² კონსტიტუციური სარჩელი N1496.

⁷³ „საქართველოში ახალი კორონავირუსის გავრცელების აღკვეთის მიზნით გასატარებელი ღონისძიებების დამტკიცების შესახებ“ საქართველოს მთავრობის 2020 წლის 23 მარტის №181 დადგენილებით დამტკიცებული „საქართველოში ახალი კორონავირუსის (COVID-19) გავრცელების აღკვეთის მიზნით გასატარებელი ღონისძიებები“, მე-5 მუხლის მე-2 პუნქტი, პირველი წინადადება, ვებგვერდი, 23/03/2020.

ნილი შეზღუდვა მიზნის მიღწევის არაპროპორციულ საშუალებას და, შესაბამისად, არაკონსტიტუციურ რეგულირებას წარმოადგენს.⁷⁴

გარდა ამისა, სასამართლოს განმარტებით, „როდესაც საკონსტიტუციო სამართალწარმოების მონაწილე ნორმატიული ქცევის წესის არაკონსტიტუციურობის სამტკიცებლად იშველიებს ფაქტობრივ გარემოებებს, მის მიერ წარმოდგენილი მტკიცებულებები უნდა აკმაყოფილებდეს დამაჯერებლობის მაღალ ხარისხს. კერძოდ, ამგვარი არგუმენტები გამყარებული უნდა იყოს რელევანტური დოკუმენტური მტკიცებულებებით“.⁷⁵

იმ ფაქტს, რომ სასამართლოში დასაბუთებულობის სტანდარტი არ არის მყარად დადგენილი და არ არსებობს კონსენსუსი ამ საკითხის ირგვლივ, ადასტურებს საკონსტიტუციო სასამართლოს წევრთა განსხვავებული აზრები, რომლებიც თან დაერთო სასამართლოს მიერ მიღებულ განჩინებებს.⁷⁶ ძირითადი მოტივი მოსამართლის არ დათანხმებისა სარჩელის დაუშვებლად და დაუსაბუთებლად მიჩნევაზე იყო დასაბუთებულობის სტანდარტის სხვაგვარი გააზრება. მეტიც, განსხვავებული აზრის ავტორები მოიხმობენ საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკიდან ისეთ შემთხვევებს, როდესაც სასამართლომ დაუშვებლად ცნობილი კონსტიტუციური სარჩელის მსგავსი ხარისხის დასაბუთების არგუმენტაციის პირობებში მიიღო არსებითად განსახილველად სხვა კონსტიტუციური სარჩელი.⁷⁷

კონსტიტუციური სარჩელის დასაბუთებობის ეტაპზე დასაბუთებულობის მოთხოვნა წარმოადგენს სწორედ იმ საერთო მახასიათებელს, რომელიც გააჩნია ევროპული მოდელის პირობებში სხვადასხვა უფლებამოსილებათა ფარგლებით მოქმედ საკონსტიტუციო კონტროლის განმახორციელებელ სპეციალიზებულ ორგანოებს. მაგ. გერმანიის კანონმდებლობით,⁷⁸ გერმანიის საკონსტიტუციო სასამართლოს ფართო პასუხისმგებლობის არეალის და უზარმაზარი დატვირთვის გათვალისწინებით, სასამართლოს აქვს შესაძლებლობა უარყოს მასთან წარდგენილი სარჩელები განსაკუთრებით დაჩქარებული პროცედურებით, თუკი სარჩელი არის დაუშვებელი ან აშკარად უსაფუძვლო,⁷⁹ რათა უიმედო და არაპერსპექტიული საქმისწარმოებისაგან განიმუხტოს.⁸⁰ ალსანიშნავია, რომ მსგავს წინაპირობას იცნობს უნგრეთის⁸¹,

⁷⁴ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2020 წლის 29 აპრილის №2/8/1496 განჩინება საქმეზე „თეკლა დავითულიანი საქართველოს მთავრობის წინააღმდეგ“, II-3; შედარებისთვის იხ. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2020 წლის 29 დეკემბრის №1/26/1449 განჩინება საქმეზე „აპტშამ ულფატი, ადილ უსმან და ჰამზა ულფატი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“; საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2023 წლის 1 ივნისის №1/19/1779 განჩინება საქმეზე „გიორგი ცააძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.

⁷⁵ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2018 წლის 26 ივლისის №2/5/700 გადაწყვეტილება საქმეზე „შპს „კოკა-კოლა ბოთლერს ჯორჯია“, შპს „კასტელ ჯორჯია“ და „სს წყალი მარგებელი“ საქართველოს პარლამენტისა და საქართველოს ფინანსთა მინისტრის წინააღმდეგ“, II-86.

⁷⁶ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს მოსამართლის თეიმურაზ ტულუშის განსხვავებული აზრი საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2023 წლის 25 ივლისის №2/17/1629 განჩინებასთან დაკავშირებით; საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს მოსამართლეების – ირინე იმერლიშვილის და თეიმურაზ ტულუშის განსხვავებული აზრი საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2023 წლის 25 ივლისის N2/15/1453 განჩინებასთან დაკავშირებით.

⁷⁷ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს მოსამართლეების – ირინე იმერლიშვილის და თეიმურაზ ტულუშის განსხვავებული აზრი საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2023 წლის 25 ივლისის N2/15/1453 განჩინებასთან დაკავშირებით, II-13.

⁷⁸ Bundesverfassungsgerichtsgesetz in der Fassung der Bekanntmachung vom 11. August 1993 (BGBl. I S. 1473), das zuletzt durch Artikel 4 des Gesetzes vom 20. November 2019 (BGBl. I S. 1724) geändert worden ist, § 24.

⁷⁹ Schmidt-Bleibtreu/Klein/Bethge/Hömig, 62. EL Januar 2022, BVerfGG § 24.

⁸⁰ Lechner/Zuck, Bundesverfassungsgerichtsgesetz, 6. Aufl., 2011, § 24 Rdn. 1.

ჩეხეთის⁸², ესტონეთისა⁸³ და ბელგიის საკონსტიტუციო სასამართლოები⁸⁴, ასევე ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოც. ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის 35-ე მუხლი შეეხება საჩივრის დასაშვებობის კრიტერიუმებს. ამავე მუხლის მე-3 პარაგრაფის (ა) ქვეპუნქტის მიხედვით, სასამართლო დაუშვებლად ცნობს ნებისმიერ ინდივიდუალურ საჩივარს, თუ მიიჩნევს, რომ განცხადება არის აშკარად დაუსაბუთებელი.⁸⁵ აღსანიშნავია, რომ საჩივრის დასაშვებობის ეტაპზე სასამართლო მოითხოვს განმცხადებლისაგან იმ დასაბუთების წარმოდგენას, რომელიც სასამართლოს დაარწმუნებს კონვენციის ამა თუ იმ მუხლის დარღვევაში.

სლოვენიაში ძირითადი უფლებების დარღვევა პირდაპირ უნდა უკავშირდებოდეს მოსარჩელის ინტერესს და უარყოფით გავლენას ახდენდეს მის უფლებრივ მდგომარეობაზე,⁸⁶ ასევე ზიანი უნდა იყოს საკმარისად მნიშვნელოვანი. „კონსტიტუციური საჩივარი დაუშვებელია, თუ ადამიანის უფლებების ან ძირითადი თავისუფლებების დარღვევას მომჩივანისთვის სერიოზული შედეგები არ მოჰყოლია.“⁸⁷

შეჯამების სახით უნდა ითქვას, რომ საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ მტკიცების მაღალი სტანდარტის დამკვიდრებით, იგი შეძლებს თავიდან აირიდოს უპერსპექტივო და დაუსაბუთებელი სარჩელები და საილუსტრაციოდ მოხმობილი შემთხვევები მნიშვნელოვანია გახდეს სახელმძღვანელო შემდგომი საქმეების განხილვისას სასამართლოს შემადგენლობისათვის.

5. დასაბუთება უშუალოდ სარჩელში

საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკაში გამოიკვეთა შემთხვევა, როდესაც მოსარჩელე მხარე დაუსაბუთებელ კონსტიტუციურ სარჩელში მიუთითებდა, რომ სათანადო არგუმენტაციას სხდომაზე ზეპირად წარმოადგენდა. აღსანიშნავია, რომ საკონსტიტუციო სასამართლო მსგავს სარჩელებს არ იღებს განსახილველად (ამგვარ საპროცესო შესაძლებლობას არც კანონმდებლობა იძლევა).

ზოგადი წესის თანახმად, საქმის არსებითად განსახილველად მიღების საკითხი ზეპირი მოსმენის გარეშე განიხილება. აღსანიშნავია, რომ გამონაკლისი შემთხვევების გარდა, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო იშვიათად მიიჩნევს საჭიროდ დასაშვებობის ეტაპის ზეპირი მოსმენით გამართვას დამატებით გარემოებების გამორკვევის მიზნით, რაც ერთი შეხედვით, დადებითად აისახება საკონსტიტუციო სასამართლოს რესურსზე. ზეპირი მოსმენის გამართვა უპირობოდ იწვევს სასამართლოს დატვირთვის გაზრდას.⁸⁸ თუმცა, საკონსტიტუ-

⁸¹ Section 55, Act CLI of 2011 on the Constitutional Court of Hungary.

⁸² § 43, Act of 16 June 1993, No. 182/1993 Sb. on the Constitutional Court of Czech Republic.

⁸³ §20¹, Constitutional Review Procedure Act of Estonia, March 13, 2002, RT I 2002, 29, 174. (as Amended to December 8, 2005).

⁸⁴ Art. 70-71, Special act of 6 January 1989 on the Constitutional court of Belgium.

⁸⁵ European Court of Human Rights, Practical Guide on Admissibility Criteria, Updated on 28 February 2023, <https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/COURtalks_Inad_Talk_ENG> [24.01.2024].

⁸⁶ Venice Commission, Study on Individual Access to Constitutional Justice, European Commission For Democracy through Law, CDL-AD(2010)039rev., Study No. 538/2009 Strasburg, Strasbourg, 27 January 2011, 34.

⁸⁷ Article 55a, The Constitutional Court Act of Slovenia (Official Gazette of the Republic of Slovenia, No. 64/07 – official consolidated text, 109/12, 23/20, and 92/21).

⁸⁸ Schmidt-Bleibtreu/Klein/Bethge/von Coelln, 62. EL Januar 2022, BVerfGG § 25 Rn. 4.

ციო სასამართლო წინდახედულად უნდა მოქმედებდეს განმწესრიგებელი სხდომის ზეპირი მოსმენის გარეშე ჩატარების შესახებ გადაწყვეტილების მიღებისას. აღსანიშნავია, რომ საკონსტიტუციო სასამართლოს ამ დროს უყალიბდება უშუალო შთაბეჭდილება სამართალწარმოების მონაწილეებზე და მათ ინტერესებზე.⁸⁹ ეს არის ძალიან მნიშვნელოვანი ინსტრუმენტი, მაგრამ არა შეუცვლელი.⁹⁰

როდესაც კონსტიტუციური სარჩელი არ შეიცავს საკმარის დასაბუთებას, „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონი აძლევს საქმის განმხილველ კოლეგიას/პლენუმს შესაძლებლობას, დასაშვებობის ეტაპზე მოიწვიოს მხარეები და განმწესრიგებელი სხდომა გამართოს ზეპირი მოსმენის ფარგლებში. აღნიშნული დასაშვებია იმ შემთხვევაში, „თუ საქმის არსებითად განსახილველად მიღებასთან დაკავშირებული გარემოებების გამორკვევა სხვაგვარად შეუძლებელია.“⁹¹ თუმცა, არსებობს მეორე ალტერნატივა: საკონსტიტუციო სასამართლომ არ გამართოს ზეპირი მოსმენა და სათანადო დასაბუთების არქონის გამო კონსტიტუციური სარჩელი არ მიიღოს არსებითად განსახილველად.

ერთ-ერთ ასეთ სარჩელთან მიმართებით, სასამართლომ განმარტა, რომ „კონსტიტუციურ სარჩელში არ არის წარმოდგენილი სათანადო არგუმენტაცია, რომელიც წარმოაჩინდა შინაარსობრივ მიმართებას სადავო ნორმასა და კონსტიტუციის მეორე თავის კონკრეტული დებულებით აღიარებულ უფლებას შორის. მოსარჩელეს არ მოუხდენია იდენტიფიცირება, კონსტიტუციის მეორე თავით გარანტირებული რომელი უფლება იზღუდება სადავო ნორმით. ამასთანავე, კონსტიტუციური სარჩელის არსებითად განსახილველად მიღებას ვერ განაპირობებს მოსარჩელის მითითება დეტალური დასაბუთების არსებითი განხილვის სხდომაზე წარმოდგენის თაობაზე, ვინაიდან კონსტიტუციური სარჩელის დასაბუთებულად მიჩნევისათვის აუცილებელია, სათანადო არგუმენტაცია წარმოდგენილი იყოს უშუალოდ სარჩელში, და არა ზეპირსიტყვიერად არსებითი განხილვის სხდომაზე.“⁹²

შესაბამისად, მოსარჩელე არ უნდა მოქმედებდეს თვითიმედოვნების ფარგლებში, რომ მისი არგუმენტაციის გასავერცობად, მას აუცილებლად მიეცემა შესაძლებლობა და მინვეული იქნება განმწესრიგებელი სხდომის ფარგლებში. არასწორი იქნებოდა საკანონმდებლო ჩანაწერის ფართო განმარტება, რომ იგი სასამართლოს აძლევს შესაძლებლობას, საქმის არსებითად განსახილველად მიღებასთან დაკავშირებული გარემოებების გამორკვევაში მოიაზროს ის ძირითადი არგუმენტაცია, რომელიც იმთავითვე კონსტიტუციურ სარჩელში უნდა ყოფილიყო წარმოდგენილი.

საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკაში ყოფილა შემთხვევები, როდესაც განმწესრიგებელი სხდომა ჩატარებულა ზეპირი მოსმენით და იგი ატარებდა მოთხოვნის დაზუსტებისა და ფარგლების გამორკვევის მიზანს. თუმცა, საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ ნაკლოვანი დასაბუთების ფარგლებში სარჩელის არსებითად განსახილველად მიღება იმ მოლოდინით, რომ ნორმის არაკონსტიტუციურობის დამატებითი არგუმენტები იქნება წარმოდგე-

⁸⁹ Prütting, in: Prütting / Gehrlein, ZPO, 4. Aufl. 2010, § 128 Rdn. 2.

⁹⁰ Schmidt-Bleibtreu/Klein/Bethge/von Coelln, 62. EL Januar 2022, BVerfGG § 25 Rn. 1.

⁹¹ „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის 27¹ მუხლის მე-2 პუნქტი, პარლამენტის უწყებანი, 001, 27/02/1996.

⁹² საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2018 წლის 6 დეკემბრის №1/12/1310 განჩინება საქმეზე „მპს „ნავთლული“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-3.

ნილი სხდომაზე, ცალსახად შეუთავსებელი იქნებოდა კონსტიტუციური მართლმსაჯულების მიზნებთან.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ კანონმდებლობა (რასაც პრაქტიკაც ადასტურებს) არ უკრძალავს მოსარჩელეს არსებითი განხილვის სხდომაზე წარმოადგენს ნორმის არაკონსტიტუციურობის სამტკიცებელი დამატებითი არგუმენტები, რაც კონსტიტუციურ სარჩელში არ იყო ჩამოყალიბებული, რასაც ხშირად მიმართავენ მოსარჩელე მხარე ან მათი წარმომადგენლები საპროცესო ტაქტიკიდან გამომდინარე.

6. განმწესრიგებელ და არსებითი განხილვის ეტაპებს შორის არსებული მყიფე ზღვარი

საკონსტიტუციო სამართალწარმოება საქართველოში დაყოფილია ერთმანეთთან ურთიერთკავშირში მყოფი რამდენიმე სტადიისაგან. თითოეული სამართალწარმოების ეტაპი საკონსტიტუციო სასამართლოსა და სამართალწარმოების მონაწილეების გარკვეული ქმედებების ერთობლიობას წარმოადგენს.⁹³ შესაბამისად, საკონსტიტუციო სამართალწარმოების თითოეული სტადია ემსახურება დროის გარკვეულ მონაკვეთში კონკრეტული სამართლებრივი მდგომარეობის გადაწყვეტას, საბოლოო ჯამში კი, სამართალწარმოების ეტაპებს მიყვავართ საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ კონკრეტულ საქმეზე საბოლოო გადაწყვეტილების მიღებამდე.⁹⁴ თავად საკონსტიტუციო სასამართლოს ხაზგასმით გამოყოფს სამართალწარმოების ეტაპების დანიშნულებას და აღნიშნავს, საკონსტიტუციო სამართალწარმოების ეტაპებად დაყოფა არ არის შემთხვევითი და იგი არ ატარებს თვითმიზნური ხასიათის, არამედ ამ ყველაფრის უკან დგას რეალური შინაარსი და მას მყარად დადგენილი მიზნები გააჩნია.⁹⁵

„საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონი არსებით და განმწესრიგებელ ეტაპებს შორის მიჯნას მხოლოდ რამდენიმე მუხლში ავლენს.⁹⁶ თუმცა, იგი არ გვაძლევს მკაფიო სურათს საქმისწარმოების განსახილველ სტადიებთან დაკავშირებით.

საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკაში ამ მხრივ პრეცედენტული მნიშვნელობისაა 2007 წლის 26 ოქტომბრის №2/2-389 გადაწყვეტილება⁹⁷, სადაც საკონსტიტუციო სასამართლომ განმარტა, რა იგულისხმებოდა კონსტიტუციური სარჩელის არსებითად განსახილ-

⁹³ გონაშვილი ვ., თევდორაშვილი გ., კახიანი გ., კახიძე ი., კვერენჩილაძე გ., ჭილაძე ნ., საქართველოს საკონსტიტუციო სამართალი, თბ., 2020, 354.

⁹⁴ კახიანი გ., საკონსტიტუციო კონტროლი საქართველოში, თეორია და კანონმდებლობის ანალიზი, თბ., 2011, 347-348.

⁹⁵ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2023 წლის 25 ივლისის №2/17/1629 განჩინება საქმეზე „საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-14.

⁹⁶ მაგალითად, აღნიშნული კანონის 31⁵ მუხლის მე-2 პუნქტის თანახმად, საკონსტიტუციო სასამართლოში კონსტიტუციური სარჩელის/კონსტიტუციური წარდგინების არსებითად განსახილველად მიღებად ითვლება განმწესრიგებელ სხდომაზე საკონსტიტუციო სასამართლოს პლენუმის/კოლეგიის მიერ საქმის არსებითად განსახილველად მიღების შესახებ გადაწყვეტილების გამოტანა. იმავე კანონის 31² მუხლის მე-10 პუნქტის თანახმად, მომხსენებელი მოსამართლე კონსტიტუციური სარჩელის/კონსტიტუციური წარდგინების შესწავლისას არკვევს, არსებობს თუ არა ამ კანონის 31³ მუხლით განსაზღვრული საფუძველი სარჩელის/წარდგინების ან მასში მითითებული რომელიმე საკითხის არსებითად განსახილველად მიღებაზე უარის თქმისთვის.

⁹⁷ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2007 წლის 26 ოქტომბრის №2/2/389 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე მაია ნათაძე და სხვები საქართველოს პარლამენტისა და საქართველოს პრეზიდენტის წინააღმდეგ“.

ველად მიღებაში და რაში მდგომარეობდა სასამართლოს ამოცანა კონსტიტუციური სარჩელის არსებითი განხილვისას, რითაც ფაქტობრივად შემოსაზღვრა განმწესრიგებელი სხდომის ფარგლებიც.

„იღებს რა კონსტიტუციურ სარჩელს არსებითად განსახილველად, სასამართლო თვლის, რომ არსებობს შინაარსობრივი მიმართება ერთი მხრივ, მოსარჩელის მიერ გასაჩივრებულ ნორმებსა და ამ ნორმების კონსტიტუციურობის თაობაზე წარმოდგენილ მტკიცებულებებს, ხოლო მეორე მხრივ კი – კონსტიტუციის იმ ნორმებს შორის, რომლებთან მიმართებითაც არის დამდგარი კონსტიტუციურობის საკითხი. სწორედ ეს მიმართება აძლევს საკონსტიტუციო სასამართლოს საფუძველს, რომ არსებითი განხილვისას მას ექნება ობიექტური შესაძლებლობა იმსჯელოს სადავო ნორმების კონსტიტუციურობის თაობაზე.“⁹⁸

შესაბამისად, სასამართლომ ხაზი გაუსვა იმ გარემოებას, რომ შინაარსობრივი მიმართების დადგენა არის განმწესრიგებელი სხდომის ფარგლებში გამოსაკვლევი საკითხი, ხოლო ძირითადი უფლებით დაცულ სფეროში ჩარევა წარმოადგენდა არსებითი განხილვის სხდომის ამოცანას:

„საკონსტიტუციო სასამართლოს საოქმო ჩანანერი კონსტიტუციური სარჩელის არსებითად განსახილველად მიღების თაობაზე გულისხმობს, რომ საკონსტიტუციო სასამართლო იწყებს სადავო ნორმების კონსტიტუციურობის შემოწმების პროცესს და არა იმას, რომ მან ამ პროცესის უმნიშვნელოვანესი ნაწილი, სადავო ნორმებით ძირითადი უფლებებით დაცულ სფეროში ჩარევის დადგენა უკვე დაასრულა, ჩარევა სახეზეა და მოპასუხემ უნდა დაასაბუთოს ჩარევის კონსტიტუციურობა. დაცულ სფეროში ჩარევის დადგენა არის კონსტიტუციური სარჩელის არსებითი განხილვისა და გადაწყვეტის განუყოფელი ნაწილი, საჭიროებს სადავო ნორმის საფუძვლიან ანალიზს და მისი განხორციელება განმწესრიგებელი სხდომის ფარგლებში შეუძლებელია.“⁹⁹

თუმცა, აღნიშნული განმარტებების მიუხედავად, როდესაც საქმე შეეხება საქართველოს კონსტიტუციის მეორე თავის საკითხებთან მიმართებით ნორმატიული აქტების კონსტიტუციურობის საკითხს, კვლავ ბუნდოვანი რჩება საკონსტიტუციო სასამართლოს მოქმედების ფარგლები. კერძოდ, ძირითად უფლებასთან შინაარსობრივი მიმართებისა და დაცულ სფეროში ჩარევის დადგენა სამართალწარმოების რომელი ეტაპის ამოცანაა. საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკაში მოიძებნება ისეთი პრეცედენტები, როდესაც ნაშლილია ზღვარი საკონსტიტუციო სამართალწარმოების ზემოხსენებულ სტადიებს შორის, კერძოდ, არსებობს პრეცედენტები¹⁰⁰ იმის დასტურად, რომ საკონსტიტუციო სასამართლომ გადაწყვეტილების

⁹⁸ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2007 წლის 26 ოქტომბრის №2/2/389 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე მაია ნათაძე და სხვები საქართველოს პარლამენტისა და საქართველოს პრეზიდენტის წინააღმდეგ“ II-2.

⁹⁹ იქვე.

¹⁰⁰ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2011 წლის 18 აპრილის N2/482,483,487,502 გადაწყვეტილება საქმეზე „მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანება „მოდრაობა ერთიანი საქართველოსთვის“, მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანება „საქართველოს კონსერვატიული პარტია“, საქართველოს მოქალაქეები – ზვიად ძიძიგური და კახა კუკავა, საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია, მოქალაქეები დაჩი ცაგურია და ჯაბა ჯიმკარიანი, საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-14; საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2020 წლის 4 ივნისის №1/1/1404 გადაწყვეტილება საქმეზე „ნანა სეფაშვილი და ია რეზვიაშვილი საქართველოს პარლამენტისა და საქართველოს იუსტიციის მინისტრის წინააღმდეგ“; საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2022 წლის 17 ნოემბრის №1/9/1673,1681 გადაწყვეტილება საქმეზე „ლონდა თოლორაია და საქართვე-

სამოტივაციო ნაწილში იმსჯელა სადავო ნორმის კონსტიტუციის შესაბამის დებულებასთან მიმართების არარსებობის საკითხზე.

შესაბამისად, მნიშვნელოვანია, რომ სასამართლომ სარჩელის არსებითად განსახილველად მიღების საკითხის გადაწყვეტისას დაიცვას საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ დადგენილი პრაქტიკა და ის სტანდარტი, რაც შეიმუშავა სასამართლომ ზემოხსენებულ გადაწყვეტილებაში. ვინაიდან, აღნიშნული ეტაპების სხვაგვარი გააზრება მიგვიყვანდა სამართლებრივ აბსურდამდე. კერძოდ, თუკი სასამართლო ფიზიკური პირის, იურიდიული პირის თუ სახალხო დამცველის მიერ სადავო ნორმების კონსტიტუციის მეორე თავით დაცული ძირითადი უფლებებთან შეფასებისას არა მხოლოდ მიმართებას, არამედ ჩარევასაც დაადგენდა განმნესრიგებელი სხდომის ეტაპზე, ფაქტობრივად გამოსაკვლევი არსებითი სხდომის ფარგლებში არაფერი იქნებოდა. განსაკუთრებით აბსოლუტური ძირითადი უფლებების კატეგორიასთან, ვინაიდან აბსოლუტურ უფლებაში ჩარევა უფლების დარღვევის ტოლფასია.

გამონაკლის შემთხვევას მიეკუთვნება ისეთი საქმეები, სადაც საკონსტიტუციო სასამართლო განიხილავს ე.წ. „დამძლევი ნორმის“ საკითხს, როდესაც სადავო ნორმატიული აქტი ან მისი ნაწილი შეიცავს იმავე შინაარსის ნორმებს, რომლებიც საკონსტიტუციო სასამართლომ უკვე ცნო არაკონსტიტუციურად¹⁰¹. ასეთ დროს აღარ იმართება არსებითი განხილვის სხდომა და სასამართლოს გამოაქვს განჩინება საქმის არსებითად განსახილველად მიუღებლობისა და სადავო აქტის ან მისი ნაწილის ძალადაკარგულად ცნობის შესახებ.¹⁰² შესაბამისად, მსგავს შემთხვევებში განმნესრიგებელი სხდომა თავის თავში მოიაზრებს ამ ორი ეტაპის შერწყმას და საქმის ყოველმხრივი გამოკვლევისა და ეკონომიურობის პრინციპიდან გამომდინარე, საკონსტიტუციო სასამართლო სწორედ განმნესრიგებელ სხდომაზეა ვალდებული მხარისაგან მოისმინოს შეზღუდვის ლეგიტიმური მიზნები, ასევე რამდენადაა დაცული პროპორციულობის ტესტის მოთხოვნები განსახილველ შემთხვევაში.

7. დასკვნა

კვლევის შედეგად დადგინდა, რომ მრავალწლიანი პრაქტიკის კვალდაკვალ საკონსტიტუციო სასამართლოს კონსტიტუციური სარჩელის/წარდგინების დასაბუთებულობის საკითხთან დაკავშირებით გააჩნია მკაფიოდ გამოკვეთილი წინაპირობები. თუმცა, კვლავ რჩება რიგი საკითხები, სადაც შესამუშავებელია ერთიანი მიდგომა, რადგან სტანდარტების ცვლილება (ვიდრე იგი გადაიქცევა გაბატონებულ პრაქტიკად), გარკვეულ უხერხულობას ქმნის კონსტიტუციური სარჩელთა ავტორებისათვის, ვინაიდან მათთვის, საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ დადგენილი პრაქტიკა სახელმძღვანელოა სარჩელის ჩამოყალიბებისას.

აქვე ხაზი უნდა გაესვას იმ ფაქტორს, რომ თითოეული მოქალაქისათვის, რომელსაც სურს მისმა კონსტიტუციურმა სარჩელმა წარმატებით გადალახოს დასაშვებობის ეტაპი და

ლოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II – 75-80; საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2023 წლის 14 დეკემბრის №3/2/853 გადაწყვეტილება საქმეზე „მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანება „საქართველოს პატრიოტთა ალიანსი“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.

¹⁰¹ ლოლაძე ბ., მაჭარაძე ზ., ფირცხალაშვილი ა., საკონსტიტუციო მართლმსაჯულება, თბ., 2021, 383.

¹⁰² „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის 25-ე მუხლის 4¹ პუნქტი, პარლამენტის უწყებანი, 001, 27/02/1996.

დააკმაყოფილოს დასაბუთებულობის მოთხოვნის სტანდარტი, საკმაოდ დიდ სირთულეს წარმოადგენს საკონსტიტუციო სასამართლოს თითქმის 30 წლიანი პრაქტიკის გაანალიზება, სტანდარტების ამოკითხვა და სწორედ ამ სტანდარტების ფონზე კონსტიტუციური სარჩელის შედგენა.

აღნიშნული პრობლემის გადაწყვეტის ორი გზა არსებობს:

1) დღეს არსებული საკანონმდებლო სივრცე მხოლოდ მწირი საკანონმდებლო რეგულაციებით შემოიფარგლება და მხოლოდ საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკით არის შესაძლებელი სრულყოფილად გაანალიზება, თუ რა ამოცანას ისახავს მიზნად განმწესრიგებელი და არსებითი განხილვის სხდომები. რეკომენდებულია „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ საქართველოს ორგანულ კანონში დეტალურად განისაზღვროს საკონსტიტუციო სასამართლოში სამართალწარმოების თითოეული ეტაპის ფარგლები.

კერძოდ, რეკომენდებულია, საკანონმდებლო ჩანაწერს დაემატოს საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ შემუშავებული ორი კრიტერიუმისაგან შემდგარი ტესტი,¹⁰³ რომელიც თითოეულ საოქმო ჩანაწერსა და განჩინებაში არის გამეორებული და გამყარებული სასამართლოს მიერ. ის, რაც უკვე საკონსტიტუციო სასამართლომ წლების განმავლობაში უცვლელად მისი პრაქტიკით დაადგინა და ამ პრაქტიკას უცვლელად იზიარებს, რეკომენდებულია აისახოს უშუალოდ საკონსტიტუციო სასამართლოს საქმიანობის მომწესრიგებელ კანონმდებლობაში.

2) რეკომენდებულია (საკანონმდებლო ცვლილებებისგან დამოუკიდებლად, რომელიც საკანონმდებლო ორგანოს პრეროგატივაა) საკონსტიტუციო სასამართლომ მხედველობაში მიიღოს მის მიერ დადგენილი პრაქტიკა, რომლის თანახმადაც, განმწესრიგებელ სხდომაზე სასამართლო ადგენს შინაარსობრივ მიმართებას გასაჩივრებულ ნორმასა და კონსტიტუციის შესაბამის დებულებას შორის, ხოლო არსებითი განხილვის სხდომის ფარგლებში უნდა გაირკვეს, სახეზე იყო თუ არა ძირითადი უფლების დაცულ სფეროში ჩარევა. მიზანშეწონილი არის, საკონსტიტუციო სასამართლომ არ დაუშვას ისეთი საგამონაკლისო შემთხვევები, რადროსაც ადამიანის ძირითად უფლებასთან მიმართების არარსებობა იკვეთება არსებითი განხილვის სხდომაზე ან ამის თაობაზე მსჯელობა გადაწყვეტილების სამოტივაციო ნაწილშია მოცემული.

მნიშვნელოვანია, რომ ცვლილებები შევიდეს „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის იმ დებულებებში, რომლებიც აყალიბებენ კონსტიტუციური სარჩელის/წარდგინების დასაბუთებულობის მოთხოვნას და არის ბლანკეტური ხასიათის.

„საკონსტიტუციო სამართალწარმოების შესახებ“ საქართველოს კანონის ძალადაკარგულად გამოცხადების შემდგომ მოხდა საკონსტიტუციო სასამართლოს საქმიანობის მომწესრიგებელი ქცევის წესების ერთ აქტში თავმოყრა, რაც ორგანიზაციული თვალსაზრისით უფრო თვალსაჩინოა კანონშემდგომისათვის. თუმცა, კონსტიტუციური სარჩელის/წარდგინების დასაბუთებულობის კანონმდებლობით განსაზღვრული მოთხოვნები მიემართება ბლანკეტუ-

¹⁰³ ა) მასში მოცემული დასაბუთება შინაარსობრივად უნდა შეეხებოდეს გასაჩივრებულ ნორმას; ბ) დასაბუთებული იყოს შინაარსობრივი მიმართება გასაჩივრებულ ნორმასა და კონსტიტუციის იმ დებულებას შორის, რომელთან დაკავშირებითაც არის მოთხოვნილი ნორმის არაკონსტიტუციურად ცნობა.

რად საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს უფლებამოსილებათა ყველა სახეობას და კანონმდებელი მათ დიფერენცირებას არ ახდენს უშუალოდ ამ უფლებამოსილებათა თავისებურებების გათვალისწინებით. ისევე, როგორც, კანონმდებელი არ აკეთებს დათქმებს კონსტიტუციური სარჩელის/წარდგინების დასაბუთებულობის მოთხოვნის დაწესებისას და ყველა განსახილველ საქმეს ერთნაირ სტანდარტს უწესებს, რაც უპირობოდ საჭიროებს დახვეწას.

მაგალითისთვის, მოვიხმობთ ფიზიკური პირისა და სახალხო დამცველის კონსტიტუციურ სარჩელებს კონსტიტუციის მეორე თავით დაცულ ძირითად უფლებებთან მიმართებით. აქვს თუ არა სახალხო დამცველს უფლების დარღვევის რისკის თაობაზე იგივე მტკიცებისა და დასაბუთებულობის წარდგენის ვალდებულება, როგორც ფიზიკურ პირს, ცალსახად საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ დადგენილი პრაქტიკა არ სცემს ამ კითხვაზე პასუხს. შესაბამისად, მიზანშეწონილია, აღნიშნული თვალსაზრისით მოხდეს, როგორც პრაქტიკის განვითარება და სრულყოფა, ისე საკანონმდებლო ცვლილებების შემუშავებაც.

წინამდებარე თავებში განვითარებული მსჯელობის შედეგად დადგინდა, რომ სარჩელის დასაბუთებულობის მოთხოვნა მონმდება საკონსტიტუციო სასამართლოს პლენუმის/კოლეგიის მიერ და იგი შინაარსით წარმოადგენს დასაშვებობის მატერიალურ წინაპირობას. საკანონმდებლო რეგულაციების სრულყოფის თვალსაზრისით, მნიშვნელოვანია კონსტიტუციური სარჩელის/წარდგინების დასაბუთებულობის მოთხოვნის თაობაზე მიეთითოს უშუალოდ იმ მუხლში, რომელიც აყალიბებს კონსტიტუციური სარჩელის დასაშვებობის მატერიალურ (შინაარსობრივ) წინაპირობებს. გარდა ამისა, „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის 31-ე მუხლის მე-2 პუნქტის ეკვივალენტური მოთხოვნა გვხვდება იმავდროულად კონსტიტუციური სარჩელის დასაშვებობის ფორმალურ კრიტერიუმთა ჩამონათვალში, რაც ასევე საჭიროებს ცვლილებებს და საკანონმდებლო მონესრიგების სრულყოფას.

გარდა ამისა, საკონსტიტუციო სასამართლომ აუცილებლად უნდა მოითხოვოს კონსტიტუციური სარჩელის ავტორებისაგან დასაბუთების უფრო მაღალი ხარისხი, როგორც ამას ბოლო პერიოდში მიღებულ რამდენიმე საოქმო ჩანაწერსა და განჩინებაში ჰქონდა ადგილი. კერძოდ, თუ ადრე უფლების შეზღუდვის ან/და სადავო ნორმის კონსტიტუციურ დებულებასთან მიმართების წარმოჩენა კმაროდა სარჩელის არსებითად განსახილველად მიღებისათვის, სამომავლოდ, მოსარჩელე მხარეს სასამართლომ უნდა მოსთხოვოს ნათლად წარმოაჩინოს სადავო რეგულირების შესაძლო არაკონსტიტუციურობაც. მსგავსი მიდგომა სასამართლოს თავიდან აარიდებს დაუსაბუთებელ სარჩელებს.

რეკომენდებულია, რომ საკონსტიტუციო სასამართლომ შეინარჩუნოს მის მიერ ჩამოყალიბებული პრაქტიკა და სარჩელში გადმოცემული ნაკლოვანი დასაბუთების განვრცობის (და არა დაზუსტების) მიზნით არ გადატვირთოს იგი განმწესრიგებელი სხდომების ზეპირი მოსმენით ჩატარებით, ვინაიდან აღნიშნული მხოლოდ და მხოლოდ წაახალისებს არაკეთილსინდისიერ მოსარჩელებს და არ იქნება მიმართული კონსტიტუციური მართლმსაჯულების ეფექტური განხორციელებისაკენ.

ასევე მნიშვნელოვანია, რესურსების დაზოგვის მიზნით და ეფექტური კონსტიტუციური მართლმსაჯულების განსახორციელებლად, საკონსტიტუციო სასამართლო ყურადღება გაამახვილოს დასაბუთებულობის სტანდარტზე განსაკუთრებით ისეთ შემთხვევებზე, როდესაც

მოსარჩელე დავის საგნად განსაზღვრავს სადავო ნორმის კონკრეტულ ნორმატიულ შინაარსს. ასეთ შემთხვევაში, საკონსტიტუციო სასამართლომ აუცილებლად სარჩელი დასაშვებობის ეტაპზე (განურჩევლად იმისა, ზეპირი მოსმენით იმართება სხდომა თუ ზეპირის გარეშე) უნდა მოითხოვოს მოსარჩელისაგან სადავო ნორმის გამოყენების პრაქტიკის დადასტურება შესაბამისი დოკუმენტაციის წარდგენით. წინააღმდეგ შემთხვევაში მივიღებთ მოცემულობას: კონსტიტუციური სარჩელი გადაინაცვლებს არსებითი განხილვის ეტაპზე და თუკი სწორედ ამ ეტაპზე დადგინდება, რომ გასაჩივრებული ნორმის ნორმატიული შინაარსი არ არსებობს (ვერ დადასტურდება დოკუმენტაციით: სასამართლოს პრაქტიკით, უწყებების პრაქტიკით), საკონსტიტუციო სასამართლოს აღარ ექნება უფლებამოსილება კონსტიტუციური სარჩელი მიიჩნიოს დაუსაბუთებლად და ის საქმეს ვერ დააბრუნებს განხილვის წინარე ეტაპზე.

რაც შეეხება კონსტიტუციის მეორე თავით დაცული ძირითადი უფლების მოქმედების სფეროს სათანადოდ განსაზღვრას, აღნიშნულ ნაწილში კონსტიტუციური სარჩელის ავტორებისთვის სახელმძღვანელო უნდა იყოს საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ გაკეთებული განმარტებები ამა თუ იმ ძირითადი უფლებით დაცული სფეროს ფარგლებთან მიმართებით. ხოლო ისეთ კონსტიტუციურ ჩანაწერებთან როგორებიცაა, სამართლიანი ადმინისტრაციული წარმოების უფლება, აკადემიური თავისუფლების უფლება, ინტერნეტზე წვდომის უფლება, დაინტერესებული პირი უნდა დაელოდოს პრაქტიკის განვითარებას. 2018 წლიდან დღემდე, საკონსტიტუციო სასამართლომ უკვე გააკეთა რამდენიმე მნიშვნელოვანი განმარტება ამ თვალსაზრისით ან ზოგიერთ შემთხვევაში განხილული საქმე უკვე ელოდება გადაწყვეტილების გამოტანას.

ბიბლიოგრაფია:

1. საქართველოს კონსტიტუცია, საქართველოს პარლამენტის უწყებები, 31-33, 24/08/1995.
2. „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონი, პარლამენტის უწყებანი, 001, 27/02/1996.
3. „საკონსტიტუციო სამართალწარმოების შესახებ“ საქართველოს კანონი, პარლამენტის უწყებანი, 5-6, 24/04/1996, ძალადაკარგულია – 21.07.2018, №3265.
4. „საქართველოში ახალი კორონავირუსის გავრცელების აღკვეთის მიზნით გასატარებელი ღონისძიებების დამტკიცების შესახებ“ საქართველოს მთავრობის 2020 წლის 23 მარტის №181 დადგენილებით დამტკიცებული „საქართველოში ახალი კორონავირუსის (COVID-19) გავრცელების აღკვეთის მიზნით გასატარებელი ღონისძიებები“, ვებგვერდი, 23/03/2020.
5. ბარამაშვილი თ., მაჭარაშვილი ლ., კონსტიტუციური სარჩელის დასაშვებობის სტანდარტები, პრაქტიკული სახელმძღვანელო, რედ. ლომთათიძე ე., 2021, 32-33.
6. გეგენავა დ., საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო, როგორც პოზიტიური კანონმდებელი, ნიგნში: „სერგო ჯორბენაძე 90“, თბ., 2017.
7. გეგენავა დ., ჯავახიშვილი პ., საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო: პოზიტიური კანონმდებლობის მცდელობა და გამონეგები, „ლალო ჭანტურია 55“, რედ. დ. გეგენავა, თბ., 2018, 124.
8. გონაშვილი ვ., თევდორაშვილი გ., კახიანი გ., კახიძე ი., კვერენჩილაძე გ., ჭილაძე ნ., საქართველოს საკონსტიტუციო სამართალი, თბ., 2020, 354.
9. დემეტრაშვილი ა., საქართველოს 1995 წლის კონსტიტუცია 20 წლის შემდეგ: მიღწევები, გამონეგები, მომავლის ხედვები, ნიგნში „საქართველოს კონსტიტუცია 20 წლის შემდეგ“, რედ.: ვ. ნაცვლიშვილი, დ. ზედელაშვილი, 2016, 32.
10. დიური შ. რ., საკონსტიტუციო მართლმსაჯულების ევროპული სისტემების შედარებითი მიმოხილვა, „სამართლის ჟურნალი“, №2, თბ., 2017, მთარგმნელი: პაატა ჯავახიშვილი, 347.

11. ერქვანია თ., ნორმატიული საკონსტიტუციო სარჩელი, როგორც კონკრეტული საკონსტიტუციო კონტროლის არასრულყოფილი ფორმა საქართველოში, 2014.
12. ერქვანია თ., კონკრეტული საკონსტიტუციო კონტროლის ხარვეზები საქართველოში – ე.წ. „რეალური კონსტიტუციური სარჩელის საკონსტიტუციო მართლმსაჯულების სისტემაში ინტეგრირების შესახებ, სტატიათა კრებულში, თსუ, რედ. კ. კორკელია, 2018, 47.
13. ინფორმაცია საქართველოში კონსტიტუციური კანონიერების თაობაზე, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო, 2019, 7.
14. კახიანი გ., საკონსტიტუციო კონტროლის ინსტიტუტი და მისი ფუნქციონირების პრობლემები საქართველოში: კანონმდებლობის და პრაქტიკის ანალიზი, თბ., 2008, 78.
15. კახიანი გ., საკონსტიტუციო კონტროლი საქართველოში, თეორია და კანონმდებლობის ანალიზი, თბ., 2011, 347-348.
16. კობახიძე ი., კონსტიტუციური სამართალი, თბ., 2019, 231.
17. კუბლაშვილი კ., საქართველოს კონსტიტუციის ახალი რედაქციის ხარვეზები და გამოწვევები, ჟურნ. „საკონსტიტუციო სამართლის მიმოხილვა“, XIV გამოცემა, 2020, 85.
18. ლოლაძე ბ., მაჭარაძე ზ., ფირცხალაშვილი ა., საკონსტიტუციო მართლმსაჯულება, თბ., 2021, 383.
19. ტურავა პ., სამართლიანი ადმინისტრაციული წარმოება როგორც ძირითადი კონსტიტუციური უფლება და მისი ინსტიტუციური გარანტია, სტატიათა კრებულში „ადამიანის უფლებათა დაცვის თანამედროვე გამოწვევები“, რედ. კ. კორკელია, თბ., 2018, 246.
20. სამხარაძე ს., ინდივიდუალური კონსტიტუციური სარჩელის წარდგენის ეფექტურობა საერთო სასამართლოებში საქმეთა განხილვისას, „საკონსტიტუციო სამართლის ჟურნალი“, გამოცემა 1, 2019, 109.
21. ხეცურიანი ჯ., საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს უფლებამოსილება, მეორე გადამუშავებული და შევსებული გამოცემა, თბ., 2020, 8.
22. შვარცი კ., კონსტიტუციური მართლმსაჯულების დამკვიდრება პოსტკომუნისტურ ევროპაში, გამოცემლობა შპს „სეზანი“, თბ., 2003, 63.
23. ჯავახიშვილი პ., საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო და ფაქტობრივი რეალური კონტროლი, სამართლის ჟურნალი, №1, თბ., 2017, 342.
24. ჯავახიშვილი პ., საერთო სასამართლოების გადაწყვეტილებათა საკონსტიტუციო კონტროლი – საზღვარგარეთის ქვეყნების გამოცდილება და მისი დამკვიდრების პერსპექტივები საქართველოში, თბ., 2021, 26, 150.
25. ხუბუა გ., ტრაუტი ი., კონსტიტუციური მართლმსაჯულება გერმანიაში, თბ., 2001, 25.
26. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2023 წლის 14 დეკემბრის №3/3/1635 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.
27. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2023 წლის 14 დეკემბრის №3/2/853 გადაწყვეტილება საქმეზე „მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანება „საქართველოს პატრიოტთა ალიანსი“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.
28. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2023 წლის 14 დეკემბრის №1/9/1800 საოქმო ჩანაწერის საქმეზე „ვასილ ჟიჟიაშვილი და მარინე კაპანაძე საქართველოს პარლამენტის თავმჯდომარის წინააღმდეგ“.
29. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს მოსამართლეების – ირინე იმერლიშვილის და თეიმურაზ ტულუშის განსხვავებული აზრი საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2023 წლის 25 ივლისის №2/15/1453 განჩინებასთან დაკავშირებით.
30. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2023 წლის 25 ივლისის №2/17/1629 განჩინება საქმეზე „საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.
31. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს მოსამართლის თეიმურაზ ტულუშის განსხვავებული აზრი საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2023 წლის 25 ივლისის №2/17/1629 განჩინებასთან დაკავშირებით.

32. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2023 წლის 1 ივნისის №1/19/1779 განჩინება საქმეზე „გიორგი ცააძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.
33. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2023 წლის 15 მარტის №1/11/1452 განჩინება საქმეზე „სს საქართველოს ბანკი“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.
34. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2023 წლის 22 თებერვლის №1/10/1708 განჩინება საქმეზე „ზვიად დევდარიანი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.
35. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2022 წლის 17 ნოემბრის №1/9/1673,1681 გადაწყვეტილება საქმეზე „ლონდა თოლორაია და საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.
36. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2022 წლის 4 ნოემბრის №3/7/1483 საოქმო ჩანაწერი საქმეზე „შპს საინფორმაციო ქსელების ცენტრი“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.
37. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს მოსამართლეების – ირინე იმერლიშვილის, გიორგი კვერენჩხილაძის და თეიმურაზ ტულუშის განსხვავებული აზრი საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პლენუმის 2022 წლის 4 ნოემბრის №3/7/1483 საოქმო ჩანაწერთან დაკავშირებით.
38. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2021 წლის 12 თებერვლის №1/3/1555 განჩინება საქმეზე „გივი ლუაშვილი საქართველოს მთავრობის წინააღმდეგ“.
39. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2020 წლის 4 ივნისის №1/1/1404 გადაწყვეტილება საქმეზე „ნანა სეფაშვილი და ია რეზვიაშვილი საქართველოს პარლამენტისა და საქართველოს იუსტიციის მინისტრის წინააღმდეგ“.
40. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2022 წლის 20 მაისის №1/6/1608 განჩინება საქმეზე „მაცაცო ტეფანაძე საქართველოს მთავრობის წინააღმდეგ“.
41. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2020 წლის 30 აპრილის №1/4/1416 განჩინება საქმეზე შპს „სვეტი დეველოპმენტი“, შპს „სვეტი ჯგუფი“, შპს „სვეტი“, შპს „სვეტი ნუცუბიძე“, გივი ჯიბლაძე, თორნიკე ჯანელიძე და გიორგი კამლაძე საქართველოს მთავრობისა და საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.
42. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2020 წლის 29 აპრილის №2/8/1496 განჩინება საქმეზე „თეკლა დავითულიანი საქართველოს მთავრობის წინააღმდეგ“.
43. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2020 წლის 29 დეკემბრის №1/26/1449 განჩინება საქმეზე „აპტჰამ ულფატ, ადილ უსმან და ჰამზა ულფატ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.
44. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2019 წლის 17 დეკემბრის №2/20/1417 განჩინება საქმეზე „გრიგოლ აბულაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.
45. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2019 წლის 24 ოქტომბრის №2/14/1393 განჩინება საქმეზე „დავით თორაძე და „შპს თორაძე და პარტნიორები“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.
46. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2019 წლის 7 ივნისის №1/4/693,857 გადაწყვეტილება საქმეზე „ა(ა)იპ „მედიის განვითარების ფონდი“ და ა(ა)იპ „ინფორმაციის თავისუფლების განვითარების ინსტიტუტი“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.
47. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2018 წლის 6 დეკემბრის №1/12/1310 განჩინება საქმეზე „შპს „ნავთლული“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.
48. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2018 წლის 19 ოქტომბრის №3/4/858 განჩინება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქეები – ლაშა ჩალაძე, გივი კაპანაძე და მარიკა თოდუა საქართველოს პარლამენტისა და საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან დევნილთა, შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრის წინააღმდეგ“.
49. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2018 წლის 26 ივლისის №2/5/700 გადაწყვეტილება საქმეზე „შპს „კოკა-კოლა ბოთლერს ჯორჯია“, შპს „კასტელ ჯორჯია“ და „სს წყალი მარგებელი“ საქართველოს პარლამენტისა და საქართველოს ფინანსთა მინისტრის წინააღმდეგ“.

50. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2018 წლის 22 თებერვლის №2/5/1249 განჩინება საქმეზე „ერაყის რესპუბლიკის მოქალაქეები – შეჰაბ აჰმედ ჰამუდი ჰამუდი და აჰმედ შეჰაბ აჰმედ აჰმედ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.
51. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2017 წლის 28 დეკემბრის №2/16/1212 საოქმო ჩანაწერი საქმეზე „საქართველოსა და კანადის მოქალაქე გიორგი სპარტაკ ნიკოლაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.
52. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2017 წლის 28 დეკემბრის №2/21/872 განჩინება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქეები – სოფიკო ვერძეული, გურამ იმნაძე და გიორგი გვიმრაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.
53. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2017 წლის 7 ივლისის N 2/11/663 საოქმო ჩანაწერი საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე თამარ თანდაშვილი საქართველოს მთავრობის წინააღმდეგ“.
54. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 15 სექტემბრის N3/2/646 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე გიორგი უგულავა საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.
55. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 4 მარტის №1/2/552 გადაწყვეტილება საქმეზე „სს „ლიბერთი ბანკი“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.
56. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2013 წლის 20 დეკემბრის №1/7/561, 568 საოქმო ჩანაწერი საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე იური ვაზაგაშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.
57. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2012 წლის 24 ოქტომბრის №1/2-527 განჩინება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქეები – გიორგი წაქაძე, ილია წულუკიძე და ვახტანგ ლორია საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.
58. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2011 წლის 22 დეკემბრის №1/1/477 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.
59. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2011 წლის 18 აპრილის №2/482,483,487,502 გადაწყვეტილება საქმეზე „მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანება „მოდრაობა ერთიანი საქართველოსთვის“, მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანება „საქართველოს კონსერვატიული პარტია“, საქართველოს მოქალაქეები – ზვიად ძიძიგური და კახა კუკავა, საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია, მოქალაქეები დაჩი ცაგურია და ჯაბა ჯიშკარიანი, საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.
60. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2010 წლის 22 მარტის №2/1/481 განჩინება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე ნინო ბურჯანაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.
61. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2009 წლის 10 ნოემბრის №1/3/469 განჩინება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე კახაბერ კობერიძე საქართველოს პარლამენტისა და საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან დევნილთა, შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრის წინააღმდეგ“.
62. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2009 წლის 19 ოქტომბრის №2/6/475 განჩინება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე ალექსანდრე ძიმისტარიშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.
63. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2007 წლის 26 ოქტომბრის გადაწყვეტილება №2/2/389 საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე მაია ნათაძე და სხვები საქართველოს პარლამენტისა და საქართველოს პრეზიდენტის წინააღმდეგ“.
64. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2007 წლის 5 ოქტომბრის №2/4/420 განჩინება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე ცისანა კოტაევა და სხვები საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.

65. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2007 წლის 5 აპრილის №2/3/412 განჩინება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქეები – შალვა ნათელაშვილი და გიორგი გუგავა საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.
66. „აპოსტოლი საქართველოს წინააღმდეგ“, N40765/02, სტრასბურგი, 2006.
67. The Constitutional Court Act of Slovenia (Official Gazette of the Republic of Slovenia, No. 64/07 – official consolidated text, 109/12, 23/20, and 92/21).
68. The Law on the Constitutional Court of Montenegro (Official Gazette of Montenegro 11/15).
69. The Act of 30 November 2016 on the Organisation of the Constitutional Tribunal and the Mode of Proceedings Before the Constitutional Tribunal (Published in the Journal of Laws of the Republic of Poland on 19 December 2016, item 2072).
70. Bundesverfassungsgerichtsgesetz in der Fassung der Bekanntmachung vom 11. August 1993 (BGBl. I S. 1473), das zuletzt durch Artikel 4 des Gesetzes vom 20. November 2019 (BGBl. I S. 1724) geändert worden ist.
71. Act CLI of 2011 on the Constitutional Court of Hungary.
72. Act of 16 June 1993, No. 182/1993 Sb. on the Constitutional Court of Czech Republic.
73. Constitutional Review Procedure Act of Estonia, March 13, 2002, RT I 2002, 29, 174. (as Amended to December 8, 2005).
74. Special act of 6 January 1989 on the Constitutional court of Belgium.
75. *Barnet R. J.*, The Protection of Constitutional Rights in Germany, *Virginia Law Review*, Vol. 45, 1158.
76. *Chakim Lutfi M.*, A Comparative Perspective on Constitutional Complaint: Discussing Models, Procedures, and Decisions, *Constitutional Review*, Vol. 5, 2019, 98.
77. *Gentili G.*, A Comparative Perspective on Direct Access to Constitutional and Supreme Courts in Africa, Asia, Europe and Latin America: Assessing Advantages for the Italian Constitutional Court, *Penn State International Law Review*, University of Sussex, 2011, 708.
78. European Court of Human Rights, Practical Guide on Admissibility Criteria, Updated on 28 February 2023.
79. *Kargaudienė A.*, Individual Constitutional Complaint In Lithuania: Conception And The Legal Issues, *Baltic Journal of Law & Politics* 4:1 (2011): 154-168, 164.
80. *Lechner/Zuck*, Bundesverfassungsgerichtsgesetz, 6. Aufl., 2011, § 24.
81. Prütting, in: Prütting / Gehrlein, ZPO, 4. Aufl. 2010, § 128.
82. Venice Commission, Report on “Der Zugang des Einzelnen zur Verfassungsgerichtsbarkeit im europäischen Raum”, report for the CoCoSem seminar in Zakopane, CDL-JU(2001)22, Poland, October 2001.
83. Venice Commission, Opinion on Three Legal Questions Arising in The Process of Drafting the new Constitution of Hungary, CDL-AD (2011)001, Opinion No. 614/2011, CDL-AD (2011)001, Strasbourg, 28 March 2011.
84. Venice Commission, Study on Individual Access to Constitutional Justice, European Commission For Democracy through Law, CDL-AD(2010)039rev., Study No. 538/2009 Strasbourg, Strasbourg, 27 January 2011.
85. Venice Commission, Opinion on the Seven Amendments to the Constitution of “The former Yugoslav Republic of Macedonia” concerning, in particular, the Judicial Council, the Competence of the Constitutional Court and Special Financial Zones, CDL-AD(2014)026, Opinion No. 779/2014, Strasbourg, 13 October 2014.
86. Venice Commission, Revised Report On Individual Access To Constitutional Justice, CDL-AD(2021)001, Opinion No. 1004/2020, Strasbourg, 22 February 2021.
87. *Schmidt-Bleibtreu/Klein/Bethge/HSmig*, 62. EL Januar 2022, BVerfGG § 24.
88. *Schmidt-Bleibtreu/Klein/Bethge/von Coelln*, 62. EL Januar 2022, BVerfGG § 25.

89. *Singer M.*, The Constitutional Court of the German Federal Republic: Jurisdiction Over Individual Complaints, 1982, 332.
90. *Somody, B., & Vissy, B.* (2012). Citizen's Role in Constitutional Adjudication in Hungary: From the Actio Popularis to the Constitutional Complaint. *Annales Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eotvos Nominatae: Sectio Iuridica*, 53, 107.
91. *Somody, B.* (2023). Constitutional complaints by state organs? changes in the standing requirements before the hungarian constitutional court. *ELTE Law Journal*, 2023(1), 115.